

**Arbejderbevægelsens
Bibliotek og
Arkiv**

Årsskrift 1995

aba

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Årsskrift 1995

ABA 1996

Indhold

ABA i 1995. Ved Henning Grelle / 3

Regeringen fortsætter, - om statsministerskiftet i 1972. Af Søren Hansen, MF / 11

Arbejderbevægelsens kvindelige pionerer i database. Af Karin Sandvad / 19

Personer i arbejderbevægelsen - nationalt og internationalt. Hvor finder man dem? Af Gerd Callesen / 24

Hvad med de røde faner? Af Henning Grelle / 29

Et liv indenfor tobakken. Af Anette Eklund Hansen / 38

Jubilæumsskrifter 1994-1995. Ved Marianne Bagge Hansen / 41

Afleveringer til ABA i 1995. Ved Marianne Bagge Hansen, Anette Eklund Hansen og Karen Kræmer / 44

Medarbejdernes aktiviteter / 52

Indholdsfortegnelse for Årsskrift 1-10, 1984-1994/56

Copyright © ABA 1996 Nørrebrogade 66
D, 2200 København N. Tlf.: 35361522
Fax: 35363222 Redaktion: Henning Grelle
Billcredaktion: Karen Kræmer Oplag:
5000

Sats og produktion: Forlaget Fremad A/S
ISSN: 0900-2723

*Omslagsbillede: Fabrikarbejdere omkring århundred-
skiftet. (ABA)*

ABA i 1995

ABA har i 1995 oplevet en betydelig vækst på alle aktivitetsområder i virksomheden. Vi kan glæde os over voksende interesse for vores mangeartede samlinger. Udlån af bøger, tidsskrifter, arkivalier, billeder, plakater og faner er steget betydeligt.

Mængden af arkivafleveringer og boggaver har været omfattende, svarende til en tilvækst på 400 flyttekasser. Vi har løst en masse forskningsopgaver og gennemført projekter samtidig med, at nye opgaver er kommet til. Vi kan dermed konstatere, at opgaverne ikke bliver mindre i 1996 - tværtimod.

Endelig er vi kommet et langt stykke videre med udarbejdelsen af en info-strategi for ABA. På dette område, som på andre, er det dog uafklaret, om ABA kan skaffe de nødvendige ressourcer til at gennemføre den nødvendige omstilling til informationssamfundet.

Forventningerne til, hvad ABA skal og kan, er store. Det er vi stolte af, men vi må understrege, at forventningerne er blevet større, end vi kan leve op til med de ressourcer, vi har til rådighed. Antallet af medarbejdere er ikke blevet udvidet siden 1989, og det kan mærkes inden for alle virksomhedens områder. ABA's bestyrelse behandlede i sommeren 1995 et notat, der indeholdt en beskrivelse af ABA's mange opgaver og de ressourcer, der var afsat til at løse

dem. Notatet gav grundlag for en debat om prioritering og en diskussion af, om der var opgaver, som kunne vælges fra. Nogen konklusion fremkom ikke, men det var vigtigt for alle at få et overblik over opgavernes omfang og indhold med henblik på senere diskussioner.

Et blik på statistikken sidst i denne beretning siger lidt om ABA's opgaver. Det fremgår, at der udlånes bøger og arkivalier, men udlånet af visuelle medier, billeder, plakater, faner m.m. indtager en meget stor plads i statistikken. En forudsætning for al udlån er imidlertid, at samlingerne gøres tilgængelige, og at der registreres en nytilvækst, således at samlingerne konstant udvikles og stiller nyt materiale til rådighed for udlån. Registreringen af nytillkommet materiale, hvad enten det er bøger, arkiv, billeder, faner eller plakater, kræver tid og ressourcer, og her har ABA for få.

Statistikken siger imidlertid kun lidt om dagligdagen på ABA. Skriftlige henvendelser og især telefoniske henvendelser bliver fx ikke registreret. Naturligvis kan en telefonisk henvendelse senere føre til et udlån, der indgår i statistikken. Dette er imidlertid kun tilfældet i ca. halvdelen af tilfældene. ABA yder megen service over telefonen, og vi har for 1996 besluttet at registrere disse ydelser i statis-

tikken. På denne måde kan vi også selv få et overblik over de mange opgaver vi løser.

ABA's informationsudvikling

ABA's bestyrelse behandlede i sommeren 1995 et udkast til plan for en samlet info-strategi for ABA indtil år 2000. I slutningen af året blev planen konkretiseret til i første etape at omhandle biblioteksudviklingen. ABA skal have nyt bibliotekssystem (Aleph) og elektronisk udlånssystem, og der skal gennemføres en elektronisk overførsel af gamle kartotekskort (indtil 1990) til biblioteksdatabase (DanBib), således at ABA's 90.000 bøger og tidsskrifter bliver elektronisk søgbare. Moderniseringen af biblioteket sker i samarbejde med LO's bibliotek og biblioteket i Det kooperative Fællesforbund. Det er tanken, at andre biblioteker i arbejderbevægelsen kan kobles på. ABA skal stå for den daglige side af bibliotekssystemet og bliver dermed, hvad vi har kaldt *værtsbibliotek* for de øvrige, der tilsluttes samarbejdet. Det forventes, at detaljerne afklares i foråret 1996, således at det nye system kommer i gang i andet halvår af 1996.

I slutningen af 1995 blev ABA en del af Dialog-samarbejdet. ABA's medarbejdere kan herefter kommunikere med alle, der er tilsluttet, og spørgsmål til ABA kan også stilles via Dialog. I 1996 forventes det, at ABA vil have en hjemmeside på internettet. I første omgang er det hensigten, at brugerne af internet skal kunne hente de mest nødvendige oplysninger om ABA. En nærmere redegørelse for de mange muligheder inden for informationsteknolo-

gien må gives ved en senere lejlighed. Vi må konstatere, som mange andre beslægtede institutioner: udviklingsarbejdet tager megen tid, og først og fremmest koster det betydelige summer at gøre ideerne til virkelighed. Det drejer sig ikke kun om indkøb af spændende isenkram, som vitterligt kan løse spændende opgaver. Det drejer sig lige så meget om at være i besiddelse af arbejdskraft, der kan give indhold til de avancerede tilgængelige systemer. ABA har hidtil løst edb-udvikling og edb-opgaver via egne medarbejdere. Et større skridt fremad kræver nyansættelser.

Samlingerne

Biblioteket havde i slutningen af året 10.000 biblioteksposter i biblioteksdatabase DanBib og i eget bibliotekssystem. En elektronisk overførsel (såkaldt retrokonvertering) af de mange tusind kartotekskort, der dækker de øvrige ca. 80.000 bind, har længe været et ønske. Som nævnt håber ABA, at det kan ske i 1996/97, således at det meste af ABA's trykte samling kan søges i biblioteksdatabase. Hermed vil litteratur om arbejderbevægelsen, nationalt og internationalt, kunne kaldes frem på skærmen på biblioteker og institutter over hele landet.

I bibliotekets tidsskriftafdeling har man forbedret arbejdet med at overføre ca. 1500 titler på landsdækkende og lokale fagblade til biblioteksbase. Disse titler vil være søgbare i 1996.

Biblioteket har bidraget med arbejdet og udformningen af ABA's info-strategi. Derudover er dubletsamlingen blevet reorganiseret, og der er lagt

retningslinjer for den videre opbygning. Skranken i ABA's reception er blevet »shinet op« i et ønske om at præsentere ABA venligt og kompetent. Der er indført nye rutiner, især er proceduren ved hjemkaldelser effektiviseret med et godt resultat.

Arkivet indtager en stor plads i ABA's info-strategi. Opgaverne er mangeartede, og i national sammenhæng er IT-udviklingen på arkivområdet endnu i sin vorden. ABA fortsætter dog udviklingen med en egen arkivdatabase, »ABASE«, men den er alene tilgængelig i vores eget hus. Der arbejdes dog på en national arkivdatabase, og ABA deltager i dette arbejde.

Spørgsmålet om elektronisk arkivering i arbejdsorganisationerne har været drøftet. ABA nærer en vis bekymring for, at stadig flere organisationer går over til elektronisk arkivering uden samtidig at opstille en plan for, hvordan materialet skal opbevares og gøres tilgængeligt for historisk forskning. Vi må imidlertid erkende, at ABA mangler overblik over disse systemers omfang og indhold. Der er intet, der tyder på, at det papirløse kontor er indført. Derimod er der tale om elektronisk styring af papirgangen, men denne tager ikke nødvendigvis højde for en bevaring og en senere brug for historisk forskning. Afleveringer af et sådant materiale må imidlertid forudsætte, at ABA er i stand til at tilgængeliggøre programmet, men det er endnu helt uafklaret, om ABA får sådanne muligheder.

Arkivets dagligdag er indtil videre en anden, nemlig tilgængeliggørelse af de store mængder arkivalier, som også i 1995 er indgået i ABA. Store afleveringer fra LO, Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti, DSU, DUI og AOF samt fra en række

store fagforbund giver ABA betydelige pladsproblemer. Fortsætter afleveringerne i samme omfang og tempo, må vi forudse alvorlige pladsproblemer i løbet af 1997/98. Vi kan gøre lidt ved problemerne ved investeringer i nye kompaktanlæg, men udformningen af en bevarings- og kassationspolitik er stærkt påkrævet. I november indkaldte ABA sine nordiske søsterarkiver til en konference om emnet. Ikke overraskende havde alle arkiver fælles problemer med plads og ressourcer til registrering, og der var også bred enighed om behov for kassation i de store arkiver, der indeholder stigende mængder af rutinesager. Oplæggene fra konferencen er siden blevet studeret flittigt i ABA, og vi håber at kunne konkretisere spørgsmålet i den kommende tid. Opgaven er særdeles vanskelig for ABA og indeholder spørgsmål som: Hvad skal bevares? Hvad skal kasseres? Hvilke retningslinjer skal lægges for modtagelse af arkivmateriale? Især sidstnævnte er vanskeligt, da mange organisationer benytter ABA som nærarkiv, dvs. afleverer alt materiale af nyeste dato. ABA kan ikke konstant erhverve mere plads til opbevaring. Flere arbejdskraftressourcer til registrering er nødvendige, hvis ikke ABA blot skal udvikle sig til et lager.

Billedsamlingens fremtid i info-samfundet er også blevet fastlagt, dog ikke i detaljer. Der er muligheder for en edb-registrering og digitalisering af billeder. Af ressourcemæssige årsager må ABA imidlertid være tilbageholdende med at gøre 200.000 billeder elektronisk tilgængelige. Vi kan ikke for øjeblikket se, hvordan de økonomiske midler skal bringes tilveje, men udviklingen og de forsøg, der gøres her i landet og i Norden, følges nøje. Mulighe-

derne er der, men vi håber på, at teknologien bliver billigere med årene, og at ABA kan få den nødvendige ekstra arbejdskraft til et sådant projekt.

Heldigvis er det fortsat muligt at betjene institutioner, organisationer og enkeltpersoners billedbehov på traditionel vis, og denne opgave optager i stigende grad hovedparten af arbejdet i samlingen. Det er lykkedes at bringe avisen Ny Dag's billedsamling i så tilpas orden, at der nu kan fremfindes emner.

Projekter og forskning

ABA's medarbejdere har i 1995 produceret en række bøger, artikler og indlæg om organisationer, begivenheder og personer i arbejderbevægelsen. De færdige arbejder er opført bagerst i dette årsskrift.

I sommeren lykkedes det ABA at skaffe midler til en udgivelse om Socialdemokratiets historie i de sidste 25 år. En redaktion bestående af Gerd Calle-

/ anledning af Træindustriforbundets 100 års jubilæum i juli 1995 udarbejdede ABA et jubilæumsskrift »100 år med træ og maskiner«. Et billede fra bogen viser arbejdsdrengene på Okselbergs Maskinsnedkeri i København 1910. (ABA)

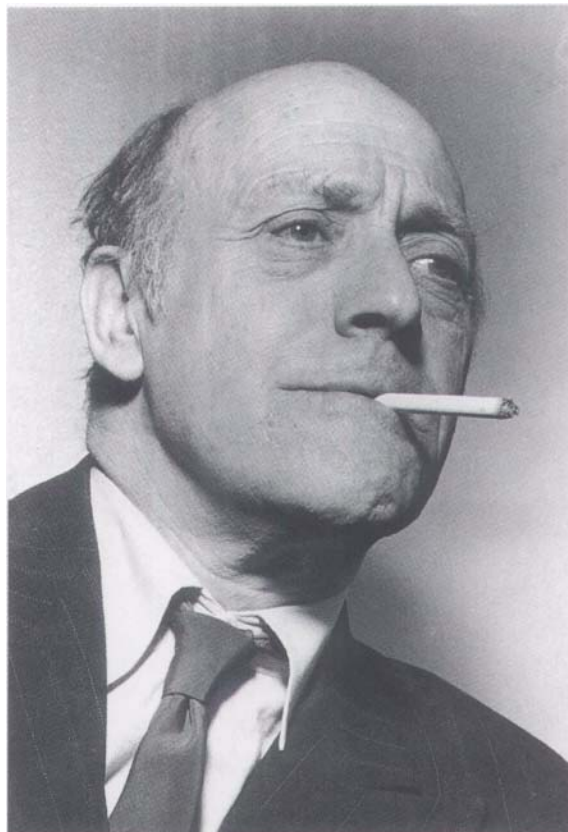
sen, Henning Grelle og partisekretær Steen Christensen satte et forfatterkollegium i gang med opgaven. Bogen vil udkomme på partiets jubilæumskongres i september 1996 og vil blive udsendt til pressen en måned før. Bogens titel bliver: Udfordring og omstilling. Bidrag til Socialdemokratiets historie 1971-96.

Den 22. juli 1996 markerer A-Pressen sit 125 års jubilæum. På denne dato i 1871 udsendte Louis Pio første nummer af ugebladet Socialisten, som i dag er blevet til Det Fri Aktuelt. Jubilæet markeres med en udstilling i september på Grafisk museum i Odense. En forsmag på udstillingen vil kunne ses i juli i A-Pressens hovedsæde på Rådhuspladsen. ABA har deltaget i forberedelserne til udstillingen og bidrager såvel til udstilling som ved markering af jubilæet.

LO's 100 års jubilæum er under forberedelse. Det finder sted 3. januar 1998. En nærmere redegørelse for LO's mange planer vil foreligge i næste års beretning. Det skal dog nævnes her, at ABA skal bidrage på forskellig måde til de mange projekter.

Specialarbejderforbundet i Danmark fejrer 100 års jubilæum i januar 1997. ABA har deltaget i en række møder om fremstilling af en ny stor lysbilledserie til jubilæet. SiD-Fabrik, København har også 100 års jubilæum i januar 1997. ABA står for redaktionen af en jubilæumsbog i den anledning. Arbejdet udføres af projektmedarbejder Inge Post.

Arbejdet med et nationalt Kvindebiografisk Leksikon er i fremgang. I styringsgruppen har ABA en repræsentant. Medarbejder ved Kvindebiografisk Leksikon Karin Sandvad har haft arbejdsplads til rådighed i ABA. Hun beskæftiger sig med kvinder i

I Arbejdermuseets port blev der i juli 1995 opsat en mindeplade i anledning af hundredårsdagen for arbejderdigteren Oskar Hansens fødsel. ABA fejrede 100-året ved at udsende en omfattende bibliografi over Oskar Hansens bøger, noveller, revy-tekster, sketches, digte og sange. (ABA)

den politiske og faglige arbejderbevægelse. En forsmag på resultaterne kan læses i en artikel i dette årsskrift.

I det nordiske projekt om Hitler-flygtninge i Norden deltager en medarbejder fra ABA. Projektet for-

Også slagteriarbejdernes organisation, som i dag er den største gruppe i NNF, blev 100 år i sommeren 1995. ABA stod for et jubilæumsskrift, hvorfra dette billede er hentet. Det viser kreaturslagtere fra Københavns offentlige slagtehus i 1930'erne. (ABA)

ventes afsluttet med en større udgivelse 1996/97. Indtil videre bliver bogen på tysk.

I 1994 startede ABA, Arbejdsmuseet og Nationalmuseet et projekt med indsamling af erindringer fra Metalindustrien som formål. I 1995 er denne indsamling blevet udvidet til hele industrien. Det kunne ske i kraft af en bevilling fra CO-Industri. Indsamlingen havde i slutningen af 1995 fået til-

sendt 90 større og mindre erindringer. En del af disse vil blive udgivet i bogform i løbet af 1996.

Sammen med Arbejdsmuseet har ABA påbegyndt en udgivelsesserie med erindringer. Serien har fået den overordnede titel »Beretninger fra det 20. århundrede«. I 1995 udkom to bøger, som sælges fra Arbejdsmuseet. I 1996 vil der udkomme endnu en bog i serien.

ABA's medarbejdere 1995

Fastansatte

forretningsfører Henning Grelle afdelingsleder Gerd Callesen (bibliotek) afdelingsleder Anette Eklund Hansen (arkiv) arkivar Hans Uwe Petersen (arkiv) arkivar Karen Kræmer (billedarkiv) bibliotekar Dorte Ellesøe Hansen (bibliotek) bibliotekar Hannah Linden (arkiv) bibliotekar Marianne Bagge Hansen (bibliotek) bibliotekar Gitte Lunde Johansen (bibliotek) biblioteksassistent Ole Arent (bibliotek) biblioteksassistent Irene Møller (skranke)

indtil 1. maj

biblioteksassistent Eva Nancke (skranke) fra 1. juli assistent Per Askbo (arkiv) assistent Inge Nielsen (billedarkiv) assistent Kirsten Dahl (administration) fra 1. marts assistent Tine Marstrand (bogholderi)

Projektmedarbejdere

Inge Post (erindringer)

Jens Erik Kofoed Pedersen (arkiv)

Anden ansættelse

studentermedhjælp Mia Münster-Swendsen militærnægter Søren Grooss Jette Borg, jobtræning bibliotekspraktikant Keld Have Eriksen

Statistik

Hjemlån af bøger og tidsskrifter var 6.446 bind, hvoraf 418 blev udlånt gennem andre biblioteker.

Derudover blev der foretaget 2.324 fornyelser af lån.

Til ABA's læsesal ekspederedes 3.642 bind og 5.591 arkivenheder, og til andre bibliotekers læsesale blev sendt 631 arkivenheder.

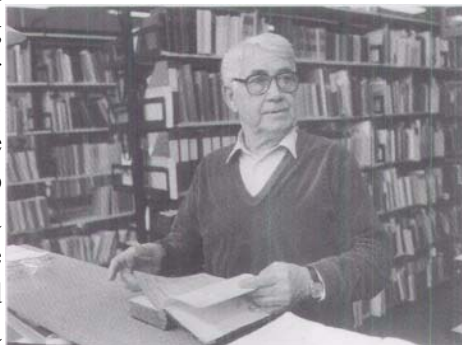
Endelig udlåntes 7.271 billeder, plakater og andre genstande til illustrationsbrug.

ABA vil rette en varm tak til vore tilskudsgivere for den interesse, de har udvist over for ABA. En tak også til samarbejdspartnere, lånere og gavegivere. Alle har medvirket til et spændende år for ABA.

Henning Grelle

Et dødsfald

I begyndelsen af 1996 modtog vi den triste meddelelse om, at Børge Pedersen var afdød ved døden. Børge Pedersen var ABA's forretningsfører fra 1984 til 1989. Han var vellidt af alle medarbejdere. Altid i godt humør, altid parat til en diskussion om arbejdets og arbejderne historie, og altid klar til at gå i brechen for ABA's problemer. Og problemer havde ABA mange af. I 1980'erne kneb det med tilskud fra Kulturministeriet, men Børge påtog sig energisk opgaven med at skaffe midler fra fagbevægelsen gennem LO. Det lykkedes så godt, at ABA kunne udvikle sig positivt i en tid, hvor det var vanskeligt at undgå stagnation. Børge Pedersen kastede sig også over opgaven med indsamling af de store organisationers arkiver. Også det lykkedes, men det skabte pladsproblemer, især med de pladsforhold, der var i Folkets Hus. I 1987 startede Børge de første diskussioner om nye lokaler til ABA. Han opnåede også at få bestyrelsens tilslutning hertil, men en løsning lod vente på sig, og det passede ham ikke, at spørgsmålet var uaf-

Børge Pedersen i biblioteket i ABA. (ABA 1986)

klaret, da han gik på pension i 1989. Derfor var han glad, da han sammen med os andre kunne indvise lokalene på Nørrebrogade i oktober 1993.

Børge Pedersen var slagteriarbejder og forhenværende oplysningssekretær i NNF. I tiden på ABA benyttede han sig af muligheden for at læse endnu mere om arbejderbevægelsen. Børges læselyst nød flere af os medarbejdere godt af. Han læste vores manuskripter, kritiserede dem og blev en garant for, at de ikke blev for akademiske. Det lærte vi af, og vi benyttede fortsat hans viden og dømmekraft, efter han var gået af. Vi forsøgte siden at få Børge til at nedskrive sine erindringer. Det lykkedes ikke helt, men spredte fragmenter fra hans tid som pølsehandler og organisationsmand findes offentliggjort.

Børge Pedersen har givet mange bidrag til kulturen på arbejdspladsen ABA. Vi forsøger at holde dem i hævd for at bevare vores positive minde om Børge. Vi vil huske ham. Æret være hans minde.

Henning Grelle

Regeringen fortsætter, - om statsministerskiftet i 1972

Af Søren Hansen, MF (S)

I november 1972 afleverede daværende organisationssekretær i Socialdemokratiet Søren Hansen en forseglet kuvert til ABA med notater fra møderne i partiet den 3. og 4. oktober 1972. I anledning af Socialdemokratiets 125 års jubilæum i 1996 har vi spurgt, om notaterne kan fortælle noget om partiformands- og statsministerskiftet for snart 25 år siden.

I oktober 1972 var Socialdemokratiet ved at gå i stykker. Nok havde toppen af partiets hovedbestyrelse, kongres og folketingsgruppe med meget stort flertal anbefalet et ja til dansk indtræden i EF ved folkeafstemningen den 2. oktober 1972, også langt den største del af fagbevægelsen havde tilsluttet sig et ja. Men Socialdemokratiets medlemmer og vælgere var ikke desto mindre delt i to næsten lige store lejre. En halvdel var for, den anden halvdel imod. Modstanderne var ikke bare imod. De var inderligt imod. Uenigheden om EF-medlemskabet gik dybere og havde fat i langt flere følelser end nogen anden sag af de mange, der før og siden har været uenighed om i Socialdemokratiet, inklusive de sidste måneders debat om ideologi, finanslov, arbejdsmarked, udlicitering osv. De debatter er for intet at regne mod debatten og uenigheden i 1972.

Det var ikke kun i det danske Socialdemokrati, at uenigheden stak dybt. Det gjorde den også i det norske arbejderparti, der ligesom det danske havde anbefalet et ja ved deres folkeafstemning, der fandt

sted få dage før den danske. Deroppe fortælles der om, hvordan familier for altid blev splittede på grund af EF-sagen. Det nordiske lys passer dårligt sammen med EFs bureaukrati og EFs ønsker om at være stadig mere overstatslig. Derfor har EF-debatten i Norden været langt mere besværlig og kaldt på langt flere følelser end i de øvrige europæiske lande. Statsminister og partiformand Jens Otto Krag havde op til folkeafstemningen to politiske mål og en personlig drøm. For det første gjaldt det om at få Danmark med i det europæiske samarbejde. Da Krag i 1966 i Aachen fik den europæiske Karlspris, sagde han: »Det er vort slægtsleds store opgave at samle Europa.« For det andet gjaldt det om at holde sammen på det splittede Socialdemokrati. Den personlige drøm var at fjerne det åg og den spændetrøje, som hvert minut på døgnet hviler på en statsminister og partiformand. Han ville søge ind i kunsten, ind i det søgende, ind i tvivlen og mod ny kærlighed. Han ville kaste den åndelige beskyttersk, som han bar til daglig. Den personlige drøm lykkedes ikke. Det

gjorde de politiske derimod. Men kun ved en snedig, dygtig og meget veltilrettelagt plan.

»Efter afstemningen i går er den parlamentariske situation uændret. Regeringen fortsætter. Derimod er det ikke nødvendigt, at statsministeren fortsætter. Jeg har længe ønsket at trække mig tilbage, og jeg vil benytte en gunstig lejlighed til at gøre det.«

Det var den 3. oktober 1972, dagen efter folkeafstemningen. Folketinget åbnede med dronning Mar-

*Søren Hansen. Medlem af Folketinget 1979-84, 1985-.
Organisationssekretær i Socialdemokratiet 1968-79.*

grethe den Anden, som Krag få måneder før havde udråbt til ny regent, som gæst. Statsministeren holdt sin åbningstale, der naturligvis var stærkt præget af det solide flertal, som dagen før med 63 procent ja mod 37 procent nej havde stemt Danmark ind i EF.

Af de tre forberedte åbningstaler, en lys, en mørk og en for det tilfælde, at afstemningsresultatet havde været uklart, var det den lyse tale, Krag kunne aflevere til Folketinget. Efter den egentlige åbningstale skete det: Krag bad Folketingets formand, Karl Skytte, om at få ordet igen »for at give en meddelelse til Tinget«.

Overraskelsen var total, også på ministerbænkene og i den socialdemokratiske folketingsgruppe. I de hektiske timer og døgn deretter fuldbyrdede Krag sin sidste politiske genistreg ved at manøvrere arbejdsmændenes forbundsformand, Anker Jørgensen, på plads som sin efterfølger.

Der var andre mulige kandidater end Anker Jørgensen. Per Hækkerup havde næppe helt afskåret sin mangeårige drøm om at blive statsminister. Den ambition havde han ved utallige, ofte sene, lejligheder ikke lagt skjul på. Men også K. B. Andersen, Orla Møller og Erling Jensen var på tale.

Fælles for dem alle var, at de var EF- tilhængere, men kun én af dem havde mulighed for at holde de to lejre i Socialdemokratiet sammen. Det var Anker Jørgensen. Det var frem for noget hans afgørende kvalitet. Den kunne Krag bruge til at holde partiet samlet.

At få valgt Anker Jørgensen som sin efterfølger ville være kronen på Krag's politiske livsværk. Meneskeligt var de to på mange måder hinandens modsætninger - den akademiske Krag, der på mennesker,

Søren Hansen (med piben) og Jens Otto Krag på talerstolen ved den ekstraordinære kongres den 18. januar 1970. Kongressen slækkede på 1969-kongressens bestemmelser om sekretærers og borgmestres forbud mod at være medlemmer af eller kandidater til Folketinget. (Privateje)

han ikke kendte, forekom reserveret til det næsten sky, og Vajsenhusbarnet, den ufaglærte lager- og pakhusarbejder og fagforeningsformand, Anker Jørgensen, der er spontan, åben og umiddelbar i sin fremtoning. Men Krag havde øje for Anker Jørgensens politiske kvaliteter, som var netop dem, der skulle til i den vanskelige situation, som Socialdemokratiet befandt sig i ovenpå EF-afstemningen. I Norge var Arbejderpartiet på vej mod spræng-

ning, og udviklingen kunne meget nemt have taget samme retning i Danmark, hvis ikke Krag med overlegen politisk kirurgi havde placeret netop Anker Jørgensen på statsministerposten og dermed året efter også på posten som Socialdemokratiets formand. Både folketingsgruppen og partiet som helhed rummede en ganske stor gruppe EF-modstandere - Socialdemokrater mod EF, som de kaldte sig, frem til folkeafstemningen den 2. oktober. De var bitre over

både den massive ja-kampagne, partiledelsen havde drevet, men selvfølgelig ikke mindst over resultatet af folkeafstemningen. Modsætningerne var dybe mellem partiets to fløje i EF-spørgsmålet. Anker Jørgensen var den eneste, der kunne regere hen over kløften.

Op til EF-afstemningen havde Anker Jørgensen stået fast på sin anbefaling af at stemme ja, også selv om en ekstraordinær kongres i hans eget forbund, Dansk arbejdsmands- og specialarbejder Forbund, havde opfordret medlemmerne til at stemme nej. Presset på Anker fra hans venner på nej-fløj en var enormt. Kunne Anker vindes for et nej, ville det styrke EF-modstanden væsentligt. Presset på Anker var større end på noget andet fremtrædende partimedlem, men han gav ikke efter. Det indbragte ham stor respekt i ja-fløjen og i partiets ledelse.

Stort set alle de socialdemokrater, der sagde nej til EF, hørte til på Socialdemokratiets venstrefløj, der netop havde Anker Jørgensen som bannerfører. Flere år tidligere var han - til daværende udenrigsminister Per Hækkerups store fortrydelse - gået forrest i fakkeltog mod USAs krigsforbrydelser i Vietnam, og han var aktiv deltager i solidaritetsorganisationen Vietnam 69. Også i holdningen til DDR, det daværende Østtyskland, lå Anker Jørgensen til venstre. Han støttede kravet om den diplomatiske anerkendelse af DDR, som først kom i 1974, og han deltog i »Arbejderkonferencen«, som virkede for dansk anerkendelse af DDR.

Venstrefløjen både i og uden for Socialdemokratiet kunne lide Anker. Nok havde han tæret hårdt på kreditten ved at være for dansk medlemskab af EF, men det havde ikke nedbrudt hans betydelige aner-

kendelse på venstrefløjen. Og ja-siden i partiet kunne trods Ankers orientering mod venstre leve med ham. Han havde stået distancen og sagt ja til EF på trods af det store pres, ikke mindst fra sine egne medlemmer.

Som sekretær for Socialdemokratiets forretningsudvalg og hovedbestyrelse deltog jeg i de afgørende møder den 3. og 4. oktober, hvor Krag brikker faldt på plads. Møderne var, når det kommer til stykket, mere af formel betydning end af afgørende. Krag havde lagt det hele til rette, så ingen andre muligheder end hans egne var gennemførlige.

Krag havde holdt kortene tæt til kroppen, indtil sejren i EF-afstemningen var i hus. Jeg havde dog i flere måneder vidst, at Krag ville gå af og gøre Anker til sin efterfølger, såfremt det lykkedes at få et ja ved folkeafstemningen. Jeg var ikke i stand til at holde den viden helt for mig selv. Det var den for stor til. Jeg fortalte derfor min gode ven, folketingsmedlem Easse Budtz, hvad jeg vidste. Det skete en varm sensommerdag 1972, da vi fulgtes ad over Christiansborgs Ridebane. Eængere kom oplysningen ikke. Easse Budtz kunne godt holde bøtte.

Straks Krag om aftenen den 2. oktober havde vished for det danske ja til EF, gik han i gang med at bane vej for Anker Jørgensen som sin efterfølger, men uden at orientere andre end de allermest centralt placerede skikkelser. Således nævnede han intet om sin beslutning om at træde tilbage på møderne i den socialdemokratiske folketingsgruppe den 3. oktober om formiddagen.

I løbet af natten mellem den 2. og 3. oktober orienterede han Erling Dinesen. Det skete i den indre slotsgård på Christiansborg. Dinesen fik besked på

Jens Otto Krag og udenrigsminister Per Hækkerup i 1963. (ABA)

at kontakte K.B. Andersen og meddele Krag's beslutning om at gå af dagen efter. Men det var først en times tid før folketingets åbning, at Krag bragte Anker Jørgensen's navn på bane. Det skete under et møde på statsministerens kontor på anden sal på Christiansborg lige under tårnet, hvor statsministerkontoret dengang lå. Deltagerne i mødet var foruden Krag selv Erling Dinesen, K.B. Andersen, Orla Møller, Thomas Nielsen og Erling Jensen. »Efter at man havde grundet lidt bordet rundt, blev der givet tilslutning«, refererer Krag selv senere. Reelt var det lykkedes ham lynhurtigt at forpligte både Orla Møl-

ler, Erling Jensen og Thomas Nielsen til at støtte Anker Jørgensen, inden de hver på sin front ellers ville have haft mulighed for og måske ønske om at styre begivenhederne i en anden retning. K.B. Andersen's loyalitet over for Krag var legendarisk, så han ville under ingen omstændigheder skabe problemer, men han var god at have med sig, fordi han nød stor respekt i væsentlige dele af den socialdemokratiske folketingsgruppe.

Først under mødet på statsministerkontoret blev Anker Jørgensen tilkaldt fra DASFs (nu SIDs) forbundshus i Nyropsgade og modtog her de to overra-

skende nyheder. For det første, at Krag ville gå af som statsminister senere på dagen, og for det andet, at han var udset til at efterfølge Krag som statsminister. Efter at have konstateret opbakning bordet rundt accepterede Anker. I sine erindringer skriver han i øvrigt fejlagtigt, at også Per Hækkerup deltog i mødet i Statsministeriet. Det gjorde han ikke. Tværtimod var Per Hækkerup det allersidste medlem af Folketinget, der modtog nyheden om Krags afgang. Ifølge Erling Dinesen havde sønnen overmandet Per Hækkerup under Krags åbningstale, talen kendte Per Hækkerup på forhånd. Han havde selv været en af penneførerne. Hvad Per Hækkerup ikke vidste var, at Krag ville komme med en tilføjelse til åbningstalen. Dinesen derimod vidste, hvad der skulle ske, og han søgte derfor, men uden held, at vække sin ministerkollega, så han ikke skulle gå glip af den særlige meddelelse fra statsministeren. Men først da åbningsmødet få øjeblikke senere sluttede, og alle rejste sig, for at majestæten kunne forlade salen, gik det op for Hækkerup, hvad der var sket. Og så fik han travlt.

Han kendte på dette tidspunkt ikke beslutningen om at pege på Anker Jørgensen som ny statsminister, og Hækkerup har formentlig søgt at sikre opbakning til sin gamle drøm om selv at blive statsminister. I alle tilfælde gjaldt det om at få fod på situationen. I det stykke havde Per Hækkerup tidligere vist formidable evner. Da mødet i partiets forretningsudvalg begyndte klokken 15, var Per Hækkerup ikke til stede. Det undrede. Først lige før mødets afslutning ankom Per Hækkerup og bad om ordet. Det fik han. Hækkerup var vel klar over, at Krag havde vundet en klar første halvleg, men end-

nu var intet formelt afgjort. I et forsøg på at skabe en situation, hvor der kunne opereres, foreslog Hækkerup, at alle ministre skulle stille deres mandater til rådighed. Hvis det var sket, ville spillet have været åbent og usikkert. Krag afviste da også forslaget. Han anede motivet bag Hækkerups tilsyneladende meget loyale forslag. Forretningsudvalget gav tilslutning til Anker Jørgensen som ny statsminister og godkendte også, at partiets næstformand Erling Dinesen blev konstitueret som partiformand frem til kongressen året efter.

Folketingsgruppen tilsluttede sig senere på dagen enstemmigt indstillingen af Anker Jørgensen, men forinden havde en del af gruppens medlemmer faktisk søgt at samle opbakning bag Orla Møller. Det skete på en serviet, hvor støtter af Orla Møller skrev deres navne. Der hersker stor tvivl om, hvor mange der var med på tanken om Orla Møller som Krags afløser. Tage Kaarsted skriver i »De danske ministerier 1953 - 1972« følgende om episoden: »Efter åbningsmødet i Folketinget havde folketingsmand Knud Nielsen på en serviet samlet underskrifter fra nogle af gruppens medlemmer på Orla Møller som statsminister, men denne var som omtalt tidligere på dagen blevet taget i ed på Anker Jørgensen og sagde nej. Selv oplyste han senere, at der var 39 navne på servietten. Andre siger, højst en snes stykker, og at historien af pressen blæstes op til mere end den kunne bære. Fra anden side foresloges Erling Jensen, som også afslog. Begge pegede på Anker Jørgensen.« Var det i dette servietspil, at Per Hækkerup mente, at han havde en opgave og derfor kom for sent til forretningsudvalgs-mødet? Den socialdemokratiske hovedbestyrelse kunne dagen efter en-

stemmigt krone Anker Jørgensen som landets kommende statsminister. Kritikere var udmanøvrerede, og kun Anker selv nævnte på dette møde, at han egentlig godt forstod, hvis medlemmer af hovedbestyrelsen mente, at de ikke havde haft tilstrækkelig indflydelse på valget af ham. Ingen andre strejfede dette tema.

K.B. Andersen fungerede som midlertidig statsminister fra J.O. Krag trådte tilbage den 3. oktober til dronning Margrethe to dage senere udnævnte Anker Jørgensen til ny statsminister.

Anker Jørgensens hvedebrødsdage blev korte og få. Kritikken af den lille fagforeningsmand, der ikke vidste, hvordan man bevægede sig på de bonede gulve, og som sagde sin uforknytte mening om og til denne verdens store, og som kun talte et halvgodt engelsk, var medvirkende til, at den nye statsministers og Socialdemokratiets stjerne faldt og faldt. Ved valget i 1973 fik Socialdemokratiet det ringeste valg i mands minde. Kun 25,6 procent af stemmerne blev det til. Den socialdemokratiske folketingsgruppe blev reduceret fra 70 til 46 medlemmer. Kravene om Ankers afgang hørtes oftere og oftere op mod det folketingsvalg, som alle vidste ville blive slemt, men som viste sig at blive nærmest katastrofalt. Nye partier fra begge yderfløje stormede ind i Folketinget. Glistrups Fremskridtsparti vandt 27 mandater, og fra den yderste venstrefløj rykkede DKP ind med 6 mandater, også Kristeligt Folkeparti og CD debuterede i Folketinget. Det var et chokerende nederlag for Anker Jørgensen, som måtte træde tilbage med sin regering og i 14 måneder overlade magten til Venstrelederen, Poul Hartling.

Alt imens Ankers stjerne dalede, steg vurderin-

Søren Hansen og Anker Jørgensen overværer det svenske Socialdemokratis kongres i Stockholm, 1978. (Privateje)

gen og respekten for Krag. Nu kunne alle - også det store, store flertal, som havde været med i hylekoret over den ufolkelige akademiker, kynikeren med de små griseøjne - indse, at Krag havde været en af dette århundredes største og mest betydningsfulde politiske skikkelser.

Krag, som efter en kort periode som ekstern lektor ved Aarhus Universitet var blevet EF-kommisionens delegationschef i Washington, var ikke alt

for imponeret af sin efterfølgers første periode. Under et af Krag's besøg i København mødtes han og jeg tilfældigt og besluttede at spise frokost i Byggecentrum. Jeg berettede, så godt jeg kunne, om politikken i vores lille andedam. Hartling var leder af den smalle Venstre-regering. Jeg gik ud fra, at den politiske situation måtte interessere Krag, men hans blik blev mere og mere fjernt, og pludselig afbrød han mig midt i en sætning og sagde: »De borgerlige har alt for let spil, vi kan risikere, at de kommer igen efter et valg. Det må aldrig ske, for så kan vælgerne tro, at de borgerlige ikke bare kan vinde et enkelt valg, men også at de kan regere landet.«

Allerede på det tidspunkt virkede Krag træt og uengageret i detaljerne i den indenrigspolitiske kamp i Danmark. I årene frem til sin død i juni 1978 fjernede Krag sig mere og mere fra sit tidligere politiske liv uden at finde noget andet at sætte i stedet. Hans drøm om at bruge andre sider af sig selv fængede aldrig rigtigt, da det kom til stykket. Jens Otto Krag's sidste år blev ikke lykkelige.

LO-formanden, Thomas Nielsen, brød sig ikke meget om formanden for Specialarbejderforbundet, den lille venstreorienterede, utraditionelle, åbne og populære Anker Jørgensen, der læste digte og plejede omgang med arkitekten og kulturkritikeren, Poul Henningsen, som Anker oven i købet havde sat til at indrette og farvesætte Lager- og Paks fagforeningslokaler på Vodroffsvej. Og så var Anker kun ufaglært, og ikke faglært som Thomas Nielsen, der var former. Krag kendte LO-formandens ubehag ved Anker, men ved at indbyde ham til statsministeriet om formiddagen den 3. oktober havde Krag sikret sig fagbevægelsens støtte til sin plan. Thomas Niel-

sen kunne ikke i det selskab gå imod, at formanden for LO's største forbund blev statsminister. Han kunne ikke slippe godt af sted med at forhindre, at en meget centralt placeret fagforeningsmand for første gang nogensinde kunne indtage landets mest betydningsfulde position. Thomas Nielsen var også blevet fanget i Krag's garn. Men det forhindrede ham ikke i at gøre livet surt for den nye statsminister. Thomas Niensens meget bramfrie mishags- og ringeagtsytringer var daglig kost - til sin tid vil en del af dem kunne læses i mine notater fra partiets forretningsudvalgs-møder. Under en europæisk konference på Højstrupgård i januar 1976 for socialdemokratiske partiledere, hvoraf mange var statsministre, sørgede Thomas Nielsen for, da han passerede pressens borde, at hvæse »den lille lort« om Anker Jørgensen.

Uanset al kritik af Anker Jørgensen lykkedes det ham at holde sammen på partiet, selvom EF-spørgsmålet fortsatte med at dele de socialdemokratiske medlemmer og vælgere. Han var i stand til at lytte og derefter skære igennem. Og Ankers veludviklede Fingerspitzgefühl lod ham finde frem til standpunkter, der kunne bære.

Samle partiet om en fælles holdning til EF magtede hverken Anker Jørgensen eller andre efter ham. Kløften er der stadig. Som et traume Socialdemokratiet ikke kan ryste af sig.

Anker havde ikke bare overtaget Krag's job, han havde også arvet folkets negative vurdering af socialdemokratiske statsministre i funktion. Næppe nogen havde dengang regnet med, at Anker senere skulle blive det nærmeste vi kom en landsfaderskikkelse efter Stauning.

Arbejderbevægelsens kvindelige pionerer i database

Af Karin Sandvad

Personalhistorisk database over danske kvinder fra 1850 til i dag. Det er det lange og besværlige navn på et projekt, der påbegyndtes i 1994, og som skal løbe frem til oktober 1996. Målet er at indsamle oplysninger om 5000 danske kvinder, der skal indgå i databasen. Om pionerer og banebrydere. Om kvinder, der har været aktive inden for kvindebevægelse eller fagbevægelse. Sygeplejersker og lærerinder, håndværkere og arbejdere, kunstnere og akademikere, politikere og erhvervsfolk. Kvinder, der har ydet en væsentlig indsats inden for deres fag og for samfundet. Når man har valgt tiden fra 1850 til i dag, er det fordi det var i den periode kvinderne begyndte at marchere ind i organisationerne og professionerne.

Databasen er et forarbejde til Dansk Kvindebiografisk Leksikon. Men den vil også være et værdifuldt redskab for forskerne, fordi den med sine biografiske oplysninger og sine mange søgemuligheder giver dem et solidt grundlag for deres videre forskning. Den vil dog være tilgængelig for alle, og i løbet af 1996 vil man også fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv få adgang til den. Databasen åbner mulighed for informationssøgning, der ikke tidligere har kunnet lade sig gøre. Ikke alene kan man

søge direkte på navngivne personer. Men ved hjælp af søgefelterne kan man for eksempel få at vide, at ud af de 850 kvinder, der i perioden 1909-43 blev valgt ind i de kommunale råd, var de 265 socialdemokrater. Og man kan også få navnene på dem. Ved yderligere søgning kan man så finde frem til, at 50 af de socialdemokratiske kommunalpolitikere også havde tillidsposter inden for fagbevægelsen, og at mange af dem bevægede sig videre til landsting og folketing. ABA har været involveret i projektet fra dets start. Anette Eklund Hansen fra ABA var i 1991 blandt arrangørerne af det første arbejdsseminar, hvor man undersøgte mulighederne for at udarbejde et Dansk Kvindebiografisk Leksikon, og hun har siden siddet i forberedelsesgruppen til leksikonnet og i den styregruppe, der var tilknyttet databaseprojektet. Selve indsamlingen af materiale om arbejderbevægelsens og fagbevægelsens aktive kvinder er foregået på ABA med udgangspunkt i det arkivmateriale, der er tilgængeligt der.

Carlsbergfondet bevilgede i 1994 to mio. kr. til udarbejdelse af databasen, og Kulturministeriet bevilgede i 1995 yderligere 100.000 kr. til støtte for kortlægning specielt af fagbevægelsens kvinder.

Hvad ved vi om arbejderbevægelsens kvinder?

Kortlægningen af arbejderbevægelsens og fagbevægelsens aktive kvinder er vanskeligere end som så. Materialet om disse kvinder er sparsomt og sporadisk, når det drejer sig om personalhistoriske oplysninger, og det er lidt af et detektivarbejde at finde frem til deres historie. Deres virke i organisations-sammenhæng fremgår for det meste af fagblade og kongresberetninger, men deres personlige historie skal der ledes længe efter.

Arbejderbevægelsens kvinder er udsprunget af en anden kultur end borgerskabets. I modsætning til borgerskabets bedre uddannede kvinder fungerede arbejderbevægelsens kvinder ikke i en skriftkultur. De har kun sjældent efterladt sig breve eller dagbøger eller personlige beretninger. Det skriftlige materiale, de har efterladt sig, udgøres af organisationens forhandlingsprotokoller og mødeberetninger, hvor sproget er standardiseret og i de første mange år af pionertiden ofte påvirket af det skriftsprog, som man fandt i fx retsreferater i aviserne.

For de aktive arbejderkvinder gælder det også, at balancen mellem det kollektive og det individuelle var anderledes end i det borgerlige miljø. Arbejderkvindernes individuelle historie faldt sammen med organisationens historie: det var først og fremmest deres virke inden for organisationen, der havde betydning. Udenfor var de så godt som historieløse. Ganske vist får vi gennem nekrologer og beretninger fra begravelser undertiden noget at vide om evt. efterladte ægtefæller og børn, men vi ved uendelig

lidt om kvindernes privatliv - og hvilke tanker de gjorde sig om tilværelsen uden for organisationen eller partiet. De holdninger, der blev udtrykt i fx jubilæumstaler, drejede sig udelukkende om arbejdskampen og undertiden om kvindekampen. Her kunne sproget til gengæld være nok så farverigt.

Ved at sammenstykke disse mange spredte oplysninger fra jubilæumsskrifter, fagblade, avisudklip etc. er det indtil nu lykkedes at kortlægge 200 kvinder fra den tidlige fagbevægelse frem til 1940'erne. Indtil nu er Kvindeligt Arbejderforbund, De kvindelige Herreskræddere og syerskerne, Bryggeriarbejderforbundet og Tobaksarbejderforbundet blevet gennemgået. Det var aktive kvinder, der overkom arbejde, hjem og fagforening. Og som altså i mange tilfælde ovenikøbet var partipolitisk aktive. De var bredt engagerede og indgik i mange politiske, faglige og - i mindre omfang - kvindesaglige netværk. De fire kvinder, vi har valgt at biografere her, kommer fra fire forskellige fagforeninger - fra hovedstad og fra provins. Biografierne rummer de oplysninger, vi har kunnet finde. Kvalitativt og kvantitativt ikke lige fyldige. Men fælles for dem er, at de alle fire repræsenterer det bredspektrede engagement, der karakteriserer så mange af de kvindelige pionerer.

Individuel indsats - kollektiv hukommelse

Forskningen i arbejderbevægelsens historie har i mange år været fokuseret på bevægelsens historie - partiet, organisationerne. At beskæftige sig med det

personalhistoriske var ikke god latin. Holdningen er nu ved at ændre sig. Der er et udtalt behov for at styrke forskningen i personalhistorie - også når det drejer sig om arbejderbevægelsen. For det var de stærke personligheder, der gav bevægelsen gennemslagskraft - uanset hvilket niveau de arbejdede på, som ministre, rigsdagspolitikere, kommunalpolitikere, forbundsformænd, hovedbestyrelsesmedlemmer - eller som formænd eller kasserere i foreningernes lokale afdelinger. Og her var arbejderkvindene godt med. De var med til at bære bevægelsen frem. De var med til at skabe ny danmarkshistorie.

Bidrag er velkomne

Lad os slutte med en opfordring: Selvom de fleste fagforbund har afleveret deres arkivmateriale til ABA, så gemmer der sig måske alligevel ude omkring lokalt - på afdelingskontorer og i lokale vælgerforeninger - materiale og oplysninger, der i første omgang er blevet overset. Hvis I støder på materiale om kvinder, der var fagpolitisk eller partipolitisk aktive i perioden 1850-1950, så vil vi meget gerne høre om det. Det er måske lige den sidste brik, der mangler for at gøre billedet af netop den kvinde færdig.

Sofie Rasmussen

Sofie Rasmussen var født i 1878. Hun arbejdede som tændstikarbejderske og blev tidligt tillidskvinde på sin arbejdsplads tændstikfabrikken Merkur i

Sofie Rasmussen, forbundsformand kvindeligt Arbejderforbund 1910-1923. (ABA)

Randers. I 1897, som 19-årig, blev hun formand for Kvindeligt Arbejderforbunds nyoprettede Randers-afdeling. Hun bestred dette hverv, indtil hun ved forbundsformand Olivia Nielsens pludselige død i 1910 ved den ekstraordinære kongres samme år, valgtes til hendes efterfølger. Kvindeligt Arbejderforbund talte på det tidspunkt ca. 1900 medlemmer. Allerede fra 1909 havde hun været medlem af forbundets hovedbestyrelse. Sin ungdom til trods ud-

fyldte hun hvervet som forbundsformand med stor dygtighed og skabte respekt om sin person. Indtil 1918 fungerede hun også som forbundskasserer og til sin fratræden i 1923 tillige som formand for arbejdsløshedskassen. Ikke noget under at hun på kongressen i 1923, hvor hun meddelte, at hun fratrådte for at få mere tid til sin familie, blev udnævnt til æresmedlem af Kvindeligt Arbejderforbund. Hun havde dog også fået tid til at være partipolitisk aktiv: i 1913-17 var hun socialdemokratisk medlem af Københavns borgerrepræsentation.

Kristine Jensen

Kristine Jensen var født 1880 i Bælum. Hun blev gift i 1899, men fortsatte efter giftermålet arbejdet som syerske. 1910 var hun med til at stifte Syerskernes Fagforening i Aalborg. Hun blev foreningens formand fra stiftelsen og fortsatte på denne post til 1950. I 1915 blev syerskerne optaget i Dansk Skrædderforbund og fra 1916 var Kristine Jensen medlem af forbundets hovedbestyrelse, et hverv hun bestred til 1936. I mange år var hun desuden medlem af Skrædderforbundets forretningsudvalg. Allerede mens familien boede i Sundby-Hvorup i Aalborg amt, var Kristine Jensen politisk aktiv: 1913-17 var hun medlem af den kommunale hjælpekasse, og 1917-31 var hun socialdemokratisk medlem af Sundby-Hvorup sogneråd. I 1933 flyttede hun med familien til Aalborg, og samme år indvalgte hun for Socialdemokratiet i Aalborg byråd, hvor hun sad til 1950. Fra 1923 var hun næstformand for Socialdemokratisk Kvindeforening i Aalborg og si-

den formand. Hun var endvidere formand for Danske Kvinders beredskab i Aalborg og medlem af organisationens landskomité. 1924, 1932 og 1939 var Kristine Jensen suppleant til Landstinget, valgt af Socialdemokratiet i Nordjylland. Kristine Jensen døde i 1956.

Thea Tønder

Thea Tønder var født i København. Hun var opvokset i en arbejderfamilie og begyndte som 10-årig selv at arbejde på Hirschsprungs fabrikker, hvor hun i perioder var tillidskvinde. 1907-09 og 1913-30 var hun medlem af bestyrelsen for Tobaksarbejderforbundets Københavnsafdeling. 1922-37 var hun medlem af Tobaksarbejderforbundets hovedbestyrelse. Thea Tønder var gennem hele livet både fagligt og politisk aktiv og beklædte en række tillidsposter i arbejderbevægelsen. 1937 blev hun medlem af Københavns borgerrepræsentation, valgt af Socialdemokratiet. 1938 blev hun udpeget til rådmand og blev dermed den første arbejderkvinde i Københavns magistrat. Hun sad på denne post til sin død i 1944. 1935-44 var hun formand for Socialdemokratisk Kvindeforening, og hun var tillige medlem af Socialdemokratiets hovedbestyrelse.

Anna Johansen

Anna Johansen var født 1867 i Sverige. Hun kom til Danmark som 16-årig og blev i 1891 dansk gift. Hun arbejdede som herre skrædder og gjorde et stort

Thea Tønder, ene kvinde i Tobaksarbejderforbundets hovedbestyrelse 1929. (ABA)

arbejde for at organisere syerskerne. 1909-23 og 1930-36 var hun formand for De kvindelige Herreskrædderes Fagforening. 1901-36 var hun medlem af hovedbestyrelsen for Dansk Skrædderforbund. I 1930, medens Anna Johansen var formand, blev det besluttet, at De kvindelige Herreskrædderes Fagforening skulle optage mandlige svende fra herrekon-

fektionsbranchen, og fagforeningen skiftede navn til Fagforeningen for Herrekonfektion af 1883.

1908 fik kvinderne valget til de kommunale råd, og Anna Johansen var blandt de første kvinder, der i 1909 indvalgtes i Københavns borgerrepræsentation. Hun var valgt på en socialdemokratisk liste. Anna Johansen døde i 1936.

Personer i arbejderbevægelsen - nationalt og internationalt. Hvor finder man dem?

Af Gerd Callesen

Arbejderbevægelsen er, som navnet siger, en bevægelse, et kollektiv, en masseorganisation, hvor samarbejde mellem individerne er forudsætning for bevægelsens slag- og gennemslagskraft. Men ikke desto mindre spiller personer og deres egenskaber en vigtig rolle også i en masseorganisation: De valgte tillidsfolk er talsfolk for organisationens formål. Det er derfor væsentligt at kende også disse personers baggrund og udvikling. Af den grund har ABA anskaffet en del biografiske opslagsværker fra forskellige lande, der vil kunne hjælpe en studerende på vej.

I den engelske historieskrivning har man udviklet en tradition for omfattende og ofte fremragende, velskrevne biografiske værker om centrale figurer i alle politiske, sociale og kunstneriske sammenhænge - man analyserer historien gennem biografier. Det har som følgevirkning haft en biproduktion af biografiske opslagsværker. Denne tradition findes kun i langt mindre grad her i landet, hvor man har foretrukket at analysere og formidle historien gennem brede værker. Men der findes dog biografiske opslagsværker, som giver indtryk af mange personers udvikling.

Ingen af de danske biografiske leksika har dog koncentreret sig om arbejderbevægelsen; der er ikke tale om, at man bevidst har udelukket repræsentanter for arbejderne, i hvert fald er der i de to sidste udgaver af Dansk Biografisk Leksikon (DBL) optaget repræsentanter for den faglige og politiske arbejderbevægelse, men som Erik Strange Petersen har påpeget er specielt de faglige ledere underrepræsenteret.

Der findes kun ét specifikt opslagsværk om arbejderbevægelsen, nemlig »Arbejderbevægelsens Hvem-Hvad-Hvor«, hvor der er en del biografiske opslag; de er dog kortere end DBL's, og der er også færre personopslag. Folketingsmedlemmerne fra arbejderpartierne kan selvfølgelig findes i de af Folketinget udgivne håndbøger; LO's forretningsudvalgsmedlemmer og andre fremtrædende LO-repræsentanter kan slås op i »Kampens gang«, LO's festskrift fra 1973. Journalister ved arbejderpressen kan findes i de 9 bind af »Danske journalister« og i »Provinjournalister«, og der findes andre opslagsværker, hvor man finder den ene eller den anden repræsentant for arbejderbevægelsen, men alt dette er ingen erstatning for et godt arbejderbiografisk leksikon.

Det behøver jo ikke være så omfattende som det store franske »Dictionnaire Biographique du Mouvement Ouvrier Français« på 43 udkomne bind (af i alt 44 planlagte), som dækker perioden fra 1789 til 1939. Det er et imponerende værk, der indeholder oplysninger om tusindvis af tillidsfolk med indførsler fra et par linjer til omfattende biografier. Man har simpelthen medtaget alle fundne oplysninger, og hvis man ikke har kunnet finde mere end personens navn og tillidsfunktion, er de taget med for dog at have et udgangspunkt i den videre søgning. Værket er inddelt i fire perioder (1789-1864, 1864-1871, 1871-1914, 1914-1939), og biografierne bliver ført videre fra den ene periode til den næste. Udgangspunktet har været, at f.eks. Leon Jouhaux blev aktiv i fagbevægelsen før 1914 og derfor har en indførsel der, men da hans tid som formand for CGT lå i mellemkrigstiden, er den omfattende biografiske indførsel at finde der. Der er overvejelser i gang om at videreføre værket med en femte afdeling.

Som en slags fortsættelse af denne serie er der udarbejdet biografiske leksika om arbejderbevægelsen i Østrig, Japan (2 bind), Kina, Tyskland og Storbritannien (2 bind) på fransk. Også denne afdeling tænkes videreført med bl.a. et bind om Marokko. Flere af disse bind er de eneste arbejderbiografiske opslagsværker fra disse lande, selv om der findes en betydelig arbejderhistoriografi i dem.

Det gælder dog ikke for Storbritannien, I »The Herald Book of Labour Members« fra 1923 findes de daværende Labour-medlemmer i Parlamentet, og i de foreløbig 9 bind af »Dictionary of Labour Biography« kan man finde henved 900 ofte indgående fremstillinger af arbejderrepræsentanter i bredeste

forstand. Udgiverne har valgt den fremgangsmåde, at de har fået skrevet biografier, efterhånden som de har fundet forfattere til dem, og så offentliggjort bindene. Det har medført, at de biograferede skal findes i det akkumulerede navregister, der dækker alle bindene. »Biographical Dictionary of Modern British Radicals« er ligeledes et videnskabeligt værk, men er bredere i sit sigte end den egentlige arbejderbevægelse. »Modern« betyder, at dette leksikon omfatter de radikale tænkere fra 1770 og frem til 1914.

Der findes endvidere et 5-binds »Biografisch Woordenboek van het Socialisme en de Arbeidersbeweging in Nederland« med tilhørende register, et meget omfattende leksikon om den polske arbejderbevægelse, »Słownik Biograficzny Działaczy Polskiego Ruchu Robotniczego«, der foreløbig er udkommet med indførsler for bogstaverne A - K, bind I foreligger i en revideret udgave. Men beklageligvis ser det ud til, at de følgende bind næppe udkommer, selvom materialet stort set foreligger i kartoteksform. Værket omfatter alle retninger i polsk arbejderbevægelse, og som et lille kuriosum kan nævnes, at formanden for den københavnske Tekstilarbejdernes fagforening af 1873, Theodor Kuntze, findes i leksikonet, fordi han havde været aktiv i arbejderbevægelsen i Lodz indtil 1906, hvorefter han måtte flygte til Danmark. Her var han med i den polske socialdemokratiske eksilorganisation, men blev altså i Danmark efter Polens genoprettelse i 1918.

»Biographical Dictionary of American Labor« omfatter kun godt 700 navne og kan derfor med fordel suppleres med »Encyclopedia of the American Left«, der bl.a. indeholder en del indførsler om ven-

Leon Jouhaux er repræsenteret med to indførsler i det omfattende franske arbejderbiografiske leksikon. Som yngre og faglig aktiv i 1914, og som formand for det franske LO, CGT. Billederne her viser ham i begge perioder. Som formand for LO/CGT ses han stående i forreste række iført blød hat, med gråt skæg og pibe til en faglig demonstration. (ABA)

strefløjsaktivister, og med det omfangsrige »Who's who in Labor« fra 1946, der har specialiseret sig i fagbevægelsens ledende personer i USA og Canada. »A Biographical Dictionary of the Left« i fire bind

er udgivet af en ekstremt højreorienteret gruppe i USA og omfatter alle *democrats, liberals, socialists* osv., dvs. at man ganske vist kan finde repræsentanter fra arbejderbevægelsen, men derudover er alle med fra Kennedy-brødrene Edward og Robert F. (men ikke John F.) og over til virkelige arbejderledere, der har sammensvoret sig mod det sande, gudfrygtige USA.

Der findes et »Biographisches Lexikon. Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung«, men det er et forholdsvis tyndt bind, udgivet i DDR i 1970, dvs. i en periode, hvor man overvurderede den revolutionære tendens i den tyske arbejderbevægelse. Det er meget nyttigt, men personudvalget er lidt ensidigt. Der kan dog findes hjælp i andre udgivelser: vedr. kommunister, f.eks. i Theodor Bergmanns »Gegen den Strom« og Hermann Webers »Die Wandlungen des deutschen Kommunismus«. Socialdemokrater kan man finde i »Lexikon des Sozialismus«, i »Handbuch des Vereins Arbeiterpresse« og i »Sozialdemokratische Reichstagsabgeordnete und Reichstagskandidaten 1898-1918«; denne gruppe kan også findes i »MdR« (som står for Mitglied des Reichstages) dels for kejsertiden, dels for Weimarrepublikken. Ca. 8000 emigranter fra Nazi-Tyskland kan findes i »Biographisches Handbuch der deutschsprachigen Emigration nach 1933«, herunder naturligvis mange fra arbejderbevægelsen.

Flere lande dækkes af bl.a. »Modern European Radicals«, hvis udkomne bd. I dækker tiden 1780 — 1815 og »Biographical Dictionary of the Comintern«. Hos Chris Cook og Geoff Pugh »Sources in European Political History« bd. 1: The European Left er der et overblik over de vigtigste personers ar-

kiver fra et bredt spektrum af den europæiske venstrefløj. Her findes naturligvis også de personlige data for arkivdannerne.

En række opslagsværker som f.eks. »Svenska Folkkrörelser«, »Historical Dictionary of the Spanish Civil War«, det norske »Arbeidernes Leksikon«, »Foregangsmennene«, »Biographien wichtiger Personen«, »Danske Revolutionære« og en del andre værker kan med stor fordel bruges ved eftersøgningen af personer fra arbejderbevægelsen.

Endelig er der også *Who's who*-serien: »Who's

who in Socialist Countries«, »Who's who in Socialist Countries in Europe« bd. 1-3, »Who's who in the Soviet Union«. »Biographical Dictionary and Analysis of China's Party Leadership 1922-1988« og »A Biographical Dictionary of the Soviet Union 1917-1988« hører med i denne række, som også omfatter bind som »Hvem er hvem i Norden«, »Wer ist Wer« og »DDR Wer war wer«.

Der findes flere opslagsværker, men især er det vigtigt at huske på, at der i mange andre værker er meget stof at hente. F.eks. har de tre store udgaver

af Marx' og Engels' værker, Marx-Engels-Werke, Marx-Engels- s-Collected-Works og Marx-Engels-Gesamtausgabe fremragende personoplysninger, der dækker næsten hele det forrige århundrede. Mange videnskabelige afhandlinger, specielt tysksprogede, fra de sidste 30 år indeholder tillæg med personoplysninger. De skal »bare« findes frem. Det gælder også for de mange arbejderhistoriske tidsskrifter, der som »Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung« mere eller mindre regelmæssigt indeholder biografiske bidrag.

Man kan komme langt, men der er lang vej igen

før dansk arbejderhistorie har fået hjælpemidler som de engelske opslagsværker, for slet ikke at tale om de franske. En standard som den kan man kun drømme om.

I de senere år har der udviklet sig en voksende interesse for historiske biografier, og måske nærmer vi os dermed for en tid engelske tilstande. Men interessen for de store personers historie må ikke føre til, at man glemmer de små, så hvis denne opståede interesse bevirker, at vi får et arbejderbiografisk leksikon, ville meget være opnået.

Hvad med de røde faner?

Af Henning Grelle

Den røde fane er ikke død. Blandt de foreningsfaner, som luftes ved 1. maj og Grundlovsdag og ved diverse protestmanifestationer, er der mange nye faner. I Socialdemokratiet, SF og i fagbevægelsen bestiller man nye faner. Det ved vi i ABA, da antallet af forespørgsler om faner inden for de senere år har ligget på mellem 25 og 50 om året. Nu er det ikke kun spørgsmålet om ny fane, der interesserer. Ritualer omkring faneindvielse, reparation/konservering af den gamle fane, retningslinjer for fanen ved kirkelige bisættelser m.m. hører også til blandt de hyppigst stillede fanespørgsmål til ABA. Følgende artikel er et forsøg på at give en række svar til hjælp for kommende faneudvalg og fanebærere.

Ny fane

En vedtagelse om at erhverve sig en ny fane er en stor økonomisk beslutning for et flertal af foreningerne i arbejderbevægelsen. Nogle har aldrig haft en fane, andre skal skifte den gamle ud. Ved århundredskiftet kostede en fane mellem 150 og 300 kr. På den tid var det almindeligt at vælge et banner, og det var som regel lidt dyrere. Prisen dengang svare-

de til en kvart årsløn for en ufaglært arbejder, og i betragtning af, at en fane normalt i dag beløber sig til mellem 20.000 og 30.000 kr., naturligvis afhængig af kvalitet, er det ikke blevet dyrere at få en ny fane i dag.

Alligevel er et beløb i denne størrelsesorden en stor udskrivning for en lille forening - for en fagforening er det nok mere overkommeligt.

Det bedste råd, man kan give, er en opfordring til, at foreningen selv indkøber stof, evt. færdigsyede tal og bogstaver og fremstiller dugen selv. Det gjorde man hyppigt i gamle dage, hvor en kreds »af foreningens trofaste kvinder« eller medlemmernes »hustruer« tog sytøjet frem og klarede den sag. En sådan opfordring i dag vil nok ikke være populær, men i ABA har vi netop hørt om et eksempel, hvor en politisk forening har valgt denne fremgangsmåde. Det er ikke alene sjovt, blev det sagt, det fremmer også fællesskabet. Og netop fanen er et symbol på fællesskabet.

Den mest almindelige fremgangsmåde vil være at gå til en flaghandler eller flagfabrik. De findes rundt om i landet, primært i større byer. ABA kan ikke fremhæve specielle forhandlere. Vi vil fremover forsøge at opbygge en fortegnelse over leve-

Til faneindvielse i DSU, Aalborg afdeling i 1958. De tre øverste fanesøm slås symbolsk i af de tre talere. (ABA)

randører, men om den kan blive fuldstændig, tør vi ikke love. Vi må derfor anbefale »de gule sider« i telefonbogen eller opfordre til, at man spørger sig frem hos andre foreninger i lokalområdet. Vi vil anbefale, at der tages to sammenlignelige tilbud, da priserne varierer.

Den sværeste kunst er dog at skaffe det økono-

miske grundlag. *Der findes ingen centrale fonde i arbejderbevægelsen, hvor der kan søges om tilskud.* Enkelte fagforbund har fonde, hvor en medlemsforening kan søge et tilskud, men det hjælper selvsagt ikke dem, som står uden for.

Skal en forening have en ny fane, må den selv løse den økonomiske side. Det anbefales at spare op i en fanefond, der får midler via gaver, overskud fra arrangementer m.m. Sådan gjorde man i gamle dage, og der er vel ikke noget forkert i at fortsætte sådan. Det kræver altså strategisk planlægning og fantasi at få en ny fane. Er den gamle slidt eller i stykker, er det på tide at vælge faneudvalg og oprette fond. Da kun få foreninger kan foretage en hurtig økonomisk udskrivning, må rådet være: planlæg og spar op i god tid.

Fanens udsmykning

Fanens udseende - farve, symbol, motto, spyd - har altid været genstand for en demokratisk beslutningsproces i arbejderbevægelsen. Faneudvalget eller generalforsamlingen udskrev konkurrencer blandt medlemmerne, og præmien for et vinderforslag var æren. Der er derfor ingen absolutte krav eller vedtægter, der bestemmer, hvordan fanen skal fremtræde i færdig form. Det er helt op til foreningen og dens medlemmer. Eneste retningslinje, der findes, er respekt for traditionen, en respekt, der omfatter fanens symbolværdi og formål. Normalt vælges den røde farve, da det er farven for arbejderbevægelsens kamp og idé. Skulle man foretrække en anden farve, normalt blå eller grøn, er der intet forkert heri. For-

eningen bør til gengæld vide, at den hermed ønsker eller kommer til at signalere et anderledes budskab. Inden for det store udvalg af mottoer »Gør din pligt og kræv din ret«, »Enighed er styrke« osv. er der forståeligt nok ønsker om fornyelse. »Proletarer

i alle lande, foren jer« er nok ikke, hvad man foretrækker i dag. Igen er det op til foreningen selv at vælge motto, som i øvrigt ikke er et »must« i sig selv, da mange faner blot rummer foreningens navn og årstal.

Fra Jens Otto Krags bisættelse i Folkets Hus i København. Afdelingsfanen fra Randers er tættest placeret til højre for kisten efterfulgt af nationalflaget. Overfor ses Internationales gamle fane - arbejderbevægelsens første fane fra 1872. (ABA)

Ønsker man et motto, kan man følge traditionen og vælge ud fra den danske og internationale arbejderbevægelses programskat. Frihed og lighed er fortsat vigtige krav for arbejderbevægelsen, mens broderskab for nogen klinger forkert i vor tid. Mange foreninger har valgt deres helt eget motto. Det er der intet forkert i - det er originalt - blot skal man altid huske på, at en fane er et symbol, der skal kunne vises frem i mange sammenhænge og skal udtrykke et bredt formål. Pas på med for dagsaktuelle mottoerklæringer. En fane skal jo holde i mange år frem.

Den gamle fane

»Vi vil gerne bevare vores gamle fane, samtidig med at vi ønsker os en ny« lyder det i henvendelser til ABA. Mange har det skidt med at skille sig af med den gamle fane, men endnu mere skidt med at

tage den ud til endnu en demonstration af frygt for, at den går totalt i stykker. Alle faner kan reddes ved konservering, men prisen er nogenlunde som ved køb af en ny fane. Derved kan en forening sætte sig i en dobbelt belastende situation i økonomisk forstand. Ved en konservering bevares fanen, som den er, men den overgår fra aktiv brug til at blive en museumsgenstand, der kan komme i glas og ramme i foreningslokalet eller pryde det lokale museum. Der findes ingen central fond til konservering, og museer og ABA har ingen midler til at betale en konservering. Vi kan tilbyde en betryggende opbevaring, hvor levetiden forlænges b.l. af den grund, at fanen benyttes mindre end før.

Naturligvis er der (uanset lokale følelser) nogle faner, der er mere unikke end andre. En lang række faner har ens symboler og kun foreningsnavnet adskiller dem fra hinanden. Med mindre stærke følelser taler for konservering, tilråder ABA, at forenin-

Vigtige symboler

hvid due med kvist = fred

rød rose = fred og frihed

solen = vision og lysere fremtid

to hænder = solidaritet og broderskab
(også over landegrænser)

Marianne = Frihedsgudinden - frihed vindes
gennem kamp og revolution

egegren = udholdenhed og styrke

laurbærblade = den fremtidige sejr

fakkel = livet og frihed

fakkel og bog = kundskab er magt

brudt lænke = liv i frihed

(modsat slavetilværelse)

ørnen = ordets kraft **bikube** =

flid og fællesskab **pensler** =

kunst og kultur **vægt** =

retfærdighed **frygisk hue** =

Jacobinerhue,

den røde revolutionære hue

svaler/ravne = budbringere

gerne anskaffer nye faner, men nogen regel eller fast retningslinje vil vi ikke anlægge.

Derimod vil vi opfordre til, at man passer bedre på de faner, man har, og forlænger deres levetid. Gennemgå jævnlige syninger på fanen og reparer i tide. Har fanen fået lidt regn, så hæng den til naturlig tørring. Vær omhyggelig med at rulle den tørre fane sammen og pak den altid i hylster for at undgå støv. Fanens tilstand er fanebærerens ansvar, og helt naturlig pleje og almindelig forebyggelse kan forlænge dens levetid væsentligt. Husk at et velpudset spyd er med til at signalere, at fanen er velplejet. Sjuk skulle nødtigt falde tilbage på foreningen.

Faneindvielse

Ingen ny fane uden afsløringsfest med faneindvielse. Det er en tradition, der bør fortsættes og markeres som en begivenhed. Der findes ingen retningslinjer for, hvordan det skal foregå, men sider af den traditionelle ceremoni bør bevares. Hvordan fanen afsløres for festdeltagerne, må bero på fantasien, men mest benyttet er, at den ny fane bæres ind i lokalet (evt. på scenen) ledsaget af musik og klapsalver. Fanen kan også afsløres ved at fjerne en tildækning, men denne metode er ved at være forældet, da den var bedst egnet til bannere. Men hvorfor ikke foretage afsløring i fri luft på en 1. maj eller en Grundlovsdag, hvor vejret (forhåbentlig) tillader det. Til en faneindvielse hører sig tre talere, og disse skal slå de tre øverste søm i. Det er en symbolsk handling for frihed, lighed og broderskab (eller hvad man nu vælger). De tre talere er oftest forbundsfor-

mand/partiformand, foreningsformand samt foreningens ældste eller yngste. Tendensen går i retning af, at ungdommen i dag får lov at tale. Faneindvielsen kan naturligvis klares med én hovedtaler. Ceremonien afsluttes med en sang og helt festligt bliver det, hvis foreningen herefter samlet skal til demonstration med det nyindviede symbol.

Gå rankt med fanen

Normalt vælger foreningen en fanebærer samt en suppleant. Fanebæreren har ansvaret for fanens ve og vel, men også ansvaret for, at fanen bæres korrekt og med stolthed. En fane bæres i en dertil indrettet sele (bandolé) i højre side af kroppen. Fanen er en tung og lang genstand, derfor kræves en god fysik. Alligevel kan man se fanebærere tage fanen over skulderen eller bære fanen uden sele. I begge tilfælde kan det være farligt for de bagvedgående, der generes af spyd eller stang, og fanen har let ved at slæbe hen ad jorden, hvad den ikke har godt af. Fanen bør bæres med manér, og derfor bør man sørge for en afløser, hvis byrden bliver for tung. Er selen blevet væk, så køb en ny.

Fanen ved bisættelser

Mange er i tvivl om den røde fane ved bisættelser i kirke (med eller uden kirkelig handling). Her er et sæt spilleregler, der skal overholdes. Uanset den kirkelige handlingens form skal deltagelse af fane(r) anmeldes til præsten. Den nærmeste familie skal underrettes,

og bliver fanen bestilt til deltagelse, kan kun nærmeste familie afvise deltagelse. Der skal samtidig gøres opmærksom på, at flere faner evt. kan deltage.

En fane kræver ved en kirkelig handling en sort fanesnor eller sort slør. Fanebæreren placerer sig ved siden af kisten, og fanen står ved fanebærerens højre side. Når velsignelsen lyder, skal fanen hældes

lidt. Ved jordpåkastelsen hældes fanen tre gange. Er der flere faner til stede, er det tilstrækkeligt, at den fane, der har nærmest tilknytning til afdøde, hældes, mens andre forbliver oprejste. Den fane, der hældes, placeres ved kistens hovedende, hvor kisten er til højre for fanen. Øvrige fanebærere tager opstilling i midtergangen med front mod hinanden. Når præ-

Fanerne giver et sidste farvel til Thorvald Stauning på ruten til Bisbebjerg Krematorium den 10. maj 1942. (ABA)

Fanerne bæres korrekt i bandolé og i fanebærernes højre side. En god brise gør symbolerne synlige. Fra Fælles Faglig 1. maj 1982. (ABA)

sten kommer ind, gør fanebærerne i midtergangen front mod ham. Efter præstens tale vender fanebærerne atter front mod hinanden. Ved slutningen af sidste salmes næstsidsste vers føres fanerne ud af kirken. De faner, der kom først ind, føres først ud.

Der kan være nødvendige variationer i disse retningslinjer. Ikke alle kirker er højloftede nok, og pladsen kan være trang. Her kan aftales procedure med præsten.

Foregår begravelsen i fri luft, hældes fanerne.

Farver

Rød »A bas le drapeau rouge« (Ned med den røde fane)

Indtil 1791 var røde flag symbol for krig, kamp, vold og magtmisbrug, I antikken blev den røde farve betragtet som hellig farve tillagt magisk kraft, men snart blev den røde farve benyttet i strid af romerske hærførere. Korsridderne anvendte hvidt kors på rød bund som »rexillum fidei« (troens banner). Dannebrog er en afledning af troens banner. Vikingerne anbragte et rødt skjold i masten under togter.

I middelalderen rejste man rødt flag på tingstedet under rettergang, hvorefter man ikke måtte forstyrres. Rødt blev et forbudstegn (stoplys). Under den franske revolution (1789) blev der hejst rødt flag som advarsel og forbud mod forsamlinger af borgere eller ved optræk til social uro. Soldater anvendte røde flag, når de slog ned på pøblen.

»Vive le drapeau rouge« (Leve den røde fane)

Efter 1792 tog demonstranter den røde fane i besiddelse, hvilket både lignede en hævnakt og et symbol på en ny fremtidig magt.

Omkring 1830 fik trikolooren status som nationalflag. Den røde fane dyrkedes i hemmelige selskaber, men kom frem i lyset under februarrevolutionen i 1848. Den røde fane havde fået såvel proletarisk som europæisk betydning. Ved opbygningen af europæiske arbejderpartier blev den røde fane symbol på arbejderbevægelsen og dens kamp. Den røde fane blev herefter omtalt som verdensbanneret, frihedens og lighedens fane, kampens fane, solidaritetsfanen samt kærlighedsfanen. Om den sidste hed det: Vis kærlighed til din næste, til samfundet og til al retfærdighed.

Sort = sortekunsten - efter typografiens fader, Gutenberg.

Hvid = uskyld, jomfruelighed, videnskab og fred.

Blå = sandhed, troskab, ærlighed. Kongelige tilhængere - »blåt blod«.

Grøn = håbet, det umodne, det der skal skabes i fremtiden.

når kisten sænkes ned i graven. Ved jordpåkastelsen står fanebæreren ret. En sidste hilsen til afdøde kan gøres ved langsomt at sænke fanen til vandret tre gange over graven. Det kan gøres med flere faner på samme tid, men fanebærerne bør koordinere denne handling, da det ser pæneste ud, at alle faner sænkes samtidigt.

En pæn påklædning kan være et nødvendigt krav til fanebæreren. Definitionen her er vanskelig. Det anbefales, at fanebæreren møder frem i mørkt tøj og mørke sko og strømper.

Kostbart symbol

Som det er fremgået er en fane en kostbar genstand. Almindelig vedligeholdelse og omhu ved brug forlænger dens levetid. En fane bør forsikres i lighed med foreningens øvrige inventar. Det sikrer en sum ved tyveri, brand og hærværk. Men forsikringer dækker aldrig sjusk og misligholdelse.

Litteratur

Henning Grelle: Under de røde faner. En historie om arbejderbevægelsen. Fremad/ABA 1984.

Henning Grelle: Mysteriet om den røde fane. - i: ABA's årsskrift 1986.

Vi har gået under faner og flagg. Oslo, AOF 1981.

»Och skulle jag svika min fane rod«. Stockholm, Svenska Fabriksarbetaretorbundet 1992

Fanebærerens I O bud. Upubliceret manus til Kursus for fanebærere i SiD-afdelingerne i 10. distrikt. 1993.

Lill-Ann Jensen: Heis os et rødt, et flammende flagg. - i: Arbejderhistorie, 1992.

Et liv indenfor tobakken - portræt af Ella Jensen, tidligere forbundsformand for tobaksarbejderne

Af Anette Eklund Hansen

Arbejdermuseet og ABA har for nylig udsendt tredje bind i serien: Beretninger fra det 20. århundrede. I denne bog fortæller tidligere forbundsformand for tobaksarbejderne Ella Jensen glimt fra et langt liv som tobaksarbejder og 40 år som faglig og politisk aktiv i arbejderbevægelsen. Bogen indeholder også et udvalg af hendes artikler fra 1950-75.

Ella Jensen blev valgt til forbundsformand for tobaksarbejderne i 1963 og sad på denne post til 1975, hvor hun gik på pension. Dermed blev hun den første kvinde i dansk fagbevægelse, der stod i spidsen for et forbund af både mænd og kvinder.

I alle sine aktive år arbejdede Ella Jensen for at forbedre arbejdsforholdene for sine arbejdskammerater på tobaksfabrikkerne. En meget vigtig del af det faglige arbejde var også kampen for ligestilling mellem mænd og kvinder. Fra starten af 1950'erne stillede Ella Jensen i artikler og taler vedholdende krav om ligeløn, ophævelse af særbeskatningen, uddannelse til kvinder, ligestilling i familien osv. I forlængelse af det nationale faglige arbejde sad Ella Jensen også som LO's repræsentant i flere internationale komiteer, bl.a. Fri Faglige Internationales kvindekomite.

Barndom og ungdom

Ella Jensen blev født i 1907 og voksede op i en arbejderfamilie i Glostrup som den yngste af 8 søskende. Hendes far arbejdede på en træskofabrik, men overtog senere stationskiosken i Glostrup. Flere af hendes brødre var cigarmagere, og det førte efterhånden en lille hjemmeproduktion af cigarer med sig, som også Ella deltog i. Efter konfirmationen fik hun arbejde i sin fars forretning, men blev efter hans død ekspeditrice i en cigarforretning i København. Det var dog ikke lykken. Ella Jensen fortæller:

»Da jeg, efter nogle år som ekspeditrice, søgte ind på en cigarfabrik, var årsagen, at arbejdstiden i forretningen var lang og lønnen lille. Jeg kunne tjene mere på en kortere tid på fabrikken. Ganske vist var der nogle, der mente, at det var finere at stå i forretning, men jeg har aldrig fortrudt, at jeg skiftede erhverv.«

Tobaksarbejder og tillidsrepræsentant i fagbevægelsen

Efter at have arbejdet fem år på P. Wulffs cigarfabrik blev Ella Jensen i 1934 valgt til tillidsrepræsentant, og derefter kom det faglige og politiske arbejde til at fylde en stadig større del af Ella Jensens liv. Der var dog indimellem også tid til at dyrke andre interesser, som sport, biografter eller en tur til stranden. Et andet karakteristisk træk var den stadige lyst til at lære mere. Kurser i engelsk og tysk blev senere i livet en stor hjælp under hendes deltagelse i internationale konferencer. Og ikke mindre betydning fik kurserne på den Socialdemokratiske Arbejderskole, hvor viden om samfundsforhold, økonomi, arbejderbeskyttelse med meget mere, dannede

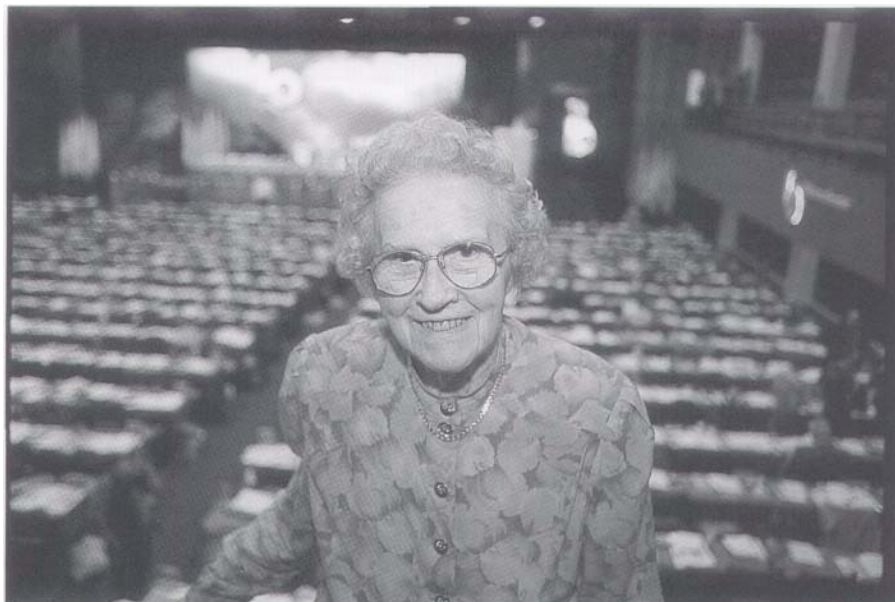
grundlag for det faglige arbejde. Herefter fulgte en lang række fagforeningskurser og flere studierejser til USA og Frankrig. Arbejderkvindernes problemer blev belyst og diskuteret på de nordiske kvindefagsekretariaters årlige kurser og møder, hvor kvinder fra hele Norden mødtes.

Mekanisering af arbejdet og kampen for ligeløn og ligestilling

Det var vigtige problemer, som Ella Jensen kom til at arbejde med fra slutningen af 40'erne, til hun gik af som forbundsformand.

Arbejdsvilkårene i tobaksindustrien ændrede sig i denne periode så radikalt, at der næsten kunne tales

Billedet af Ella Jensen, der gæster LO's kongres i 1995, er taget fra bogens omslag. Fotograf Harry Nielsen. (ABA)

om et helt nyt arbejdsområde.

Det meste håndarbejde blev overtaget af maskiner. Der blev rationaliseret og taget tidsstudier. Mændene blev erstattet af kvinder, og antallet af beskæftigede i tobaksindustrien blev reduceret med 3/4.

I den faglige kamp for at bevare arbejdspladserne og forbedre arbejdsvilkårene arbejdede Ella Jensen hele tiden for kønnenes ligestilling både på arbejdsmarkedet og i familien. Efter hendes opfattelse handlede det om, at når kvinderne påtog sig et medansvar for at forsørge familien, så måtte mændene også påtage sig medansvaret for, at familien og hjemmet fungerede. Husarbejdet måtte mekaniseres, så meget det var muligt, og resten måtte deles, så der var plads til, at familien kunne fungere som en harmonisk enhed. Et første skridt mod ligestilling var, at de formelle uligheder i lovgivningen og på arbejdsmarkedet måtte ryddes af vejen. Dernæst måtte der arbejdes på at skabe mentalitetsændringer i befolkningen: Det skulle være en selvfølge, at kvinder tog en uddannelse, og at mænd kunne gøre rent og passe børn.

Hvordan ligelønnen konkret kunne indføres i tobaksindustrien, havde Ella Jensen bl.a. denne opfattelse af:

»Der blev i årenes løb forsøgt flere veje for at opnå ligeløn. Der blev prøvet nye lønsystemer, arbejdsstudier, der med stopur målte tiden for hver enkelt operation, og der blev foretaget arbejdsvurderinger, der skulle finde frem til værdien af hver enkelt arbejdsproces og placere lønnen derefter. Jeg troede, at vi igennem arbejdsstudier kunne finde frem til den rigtige tid og dermed få en løn, der svarede til indsatsen. Men det viste sig, at der rundt om-

kring blev jongleret med arbejdstakten og minutlønsfaktoren.«

Det hele hjalp ikke meget, når udgangspunktet for vurderingen af kvindernes løn og arbejde var den lave kvindeløn, og ikke hvilken værdi arbejdet reelt havde. Indenfor tobakken lykkedes det dog på baggrund af arbejdsvurdering bl.a. at få lønnen hævet for cigaretarbejdernes, så både mænd og kvinder fik den højere »mandeløn«.

Mange af disse problemstillinger, som var centrale i det velfærdssamfund, som efterhånden tog form efter anden verdenskrig, påvirkede Ella Jensen gennem sit arbejde i fagbevægelsens forskellige organisationer og gennem sit kvindepolitiske engagement. Disse erfaringer blev der også trukket på i 50'ernes og 60'ernes statslige kommissioner, der prøvede at finde løsninger på det nye samfunds problemer omkring arbejde, uddannelse, familie og en større ligestilling mellem kønnene.

Ella Jensen har igennem sit arbejde brudt grænser ned og vist nye veje for, hvordan der kan opnås bedre vilkår på arbejdspladserne og mere ligestilling mellem kønnene på arbejdsmarkedet og i familien. Ved sit eget eksempel som fagbevægelsens repræsentant i råd, udvalg og kommissioner, gjorde hun også fagbevægelsens kvinder synlige i en tid, hvor de nærmest var ikke-eksisterende i offentligheden og medierne.

Ella Jensen: »Et liv indenfor Tobakken«. Beretninger fra det 20. århundrede. Skrift nr. 3, udgivet af Arbejdermuseet og ABA, 1996. Kan købes på Arbejdermuseet, Rømersgade 22, 1362 København K. Pris: 125 kr. + evt. forsendelse

Jubilæumsskrifter 1994-1995

Den faglige arbejderbevægelse

Funktionærer

Jacobsen, Kjeld: Paa tide at rejse vore krav : Ejendomsfunktionærernes Fagforening : 1920 - 11. januar - 1995. - Vanløse : Ejendomsfunktionærernes Fagforening, 1995.-58 s.

Huslige arbejdere

Nielsen, Preben: Husligt Arbejder Forbund i Svendborg 1950-94. - Husligt Arbejder Forbund, Svendborg Afdeling, 1994.-48 s.

Journalister

Larsen, Leif: 90 års dagen. - Kbh. : Dansk Journalistforbund, Kreds I, 1994.-96 s.

Kommunalarbejdere

Øgendahl, Claus: Blandt natmænd og andre kommunalarbejdere : Dansk Kommunal Arbejderforbund, Odense Afdeling 1907-93. - Forbundet af Offentligt Ansatte, Odense Afdeling, 1994. - 188 s.

Malere

100 år i den røde by. - Malernes Fagforening, Nakskov, 1994.-8 s.

Bekker, Bjarne: Med livets pensel i 100 aar : Malernes

Fagforening Svendborg. - Skårup : Bekker, 1995. - 32 s.

Malernes fagforening, Horsens : 29. juli 1895-29. juli 1995, 100 år. - Malerforbundet i Danmark, Horsens Afdeling, 1995.-26 s.

Malernes Fagforening Nyborg: 1895-1995, 19. april. - Malernes Fagforening, Nyborg, 1995. - 12 s.

Malernes fagforening, Skive afd. : 100 års jubilæet : 1895 - 1. juni - 1995 / teksten er sammensat af oplysninger fra: Karl Verner Toft m.fl. - Malernes fagforening, Skive afd., 1995.- 14 s.

Metalarbejdere

Christensen, Erik S.: Smede gennem 100 år : metal i Frederikshavn 1896-1996 / tekst: Erik S. Christensen og Casper S. Thomsen. - Metal Frederikshavn, 1995. -168 s.

Dansk Metal, Høng Afdeling : 50 års jubilæum : 1945 - 1. august - 1995 / i redaktionen: Ellen og Gunnar Jørgensen, Carl Willy Marcher. - Dansk Metal Høng, 1995.-31 s.

Duvå, Søren: Metal København - ikke til at komme uden om. - Metal København, 1995. - 62 s. (Udgivet i anledning af Metal Københavns 75 års jubilæum).

Laubjerg, Anders: De københavnske skibssmede 100 år: 1895-1995. - Dansk Metal, Afdeling 5, 1995. - 44 s.

Metal Lyngby 90 år : 1905-1995 / redigeret af: Søren W. Hansen, Kai Lund, Betty F. Carlsson. - Metal Lyngby, 1995. - 64 s. (Metal Lyngby : medlemsblad for Dansk Metalarbejderforbund for Lyngby og omegn. Nummer 3, 21. årgang).

Nærings- og nydelsesmiddelarbejdere

Federspiel, Søren: Imod vinden : mølleriarbejderen gennem 100 år 1895-1995. - Frederiksberg : NNF Håndværk-/Industrigruppen, 1995. - 47 s.

Foldager, Anders: NNF Slagtergruppen Aalborg/Nørresundby 100 år 19. oktober 1995. - NNF Slagtergruppen Aalborg/Nørresundby, 1995. - 96 s.

Grelle, Henning: Gris på kniven : slagteriarbejdernes arbejde og organisation i 100 år / Henning Grelle og Knud Knudsen. - Frederiksberg : NNF, 1995. - 197 s.

Slagteriarbejdernes Fagforening i København : 100 : 1895-1995. - NNF, Slagter- og Tobaksgruppen, Københavns afdeling, 1995. - 66 s. (NNF København. Nr. 2, maj 95).

Offentligt ansatte

Længst muligt på egne fødder: 1970 - 25 års jubilæum - 1995 : Brancheklubben for Statsautoriserede Fodterapeuter. - Kbh. : Brancheklubben for Statsautoriserede Fodterapeuter, 1995. - 11 s.

Slotsbetjente

Foreningen af tjenestemænd ved slotte og ministerialbygninger : 75 års jubilæum 24. april 1994 : festskrift. - Kbh.: Foreningen af tjenestemænd ved slotte og ministerialbygninger, 1994. - 28 s.

Specialarbejdere

10 år mere....: 1895-1995 : SiD Ringsted afd. A 100 år

/ ansv.h.: Henrik Carlsen. - SiD, Ringsted Afdeling A, 1995.- 19 s.

100 års jubilæum : 1895 - 20. november 1995. - SiD Fakse-Rønnede, 1995. - 48 s.

Arbejdsmændene i Assens gennem 100 år: 20. marts 1895-1995. - SiD, Assens afdeling, 1995. - 44 s.

Markussen, Christen: Jubilæumsskrift 25 år SiD Hvidebæk. - SiD Hvidebæk, 1995. - 23 s.

Pedersen, Henning E.: 100 år under frihedens fane : SiD Morsø Afd. - SiD, Morsø Afd., 1995. - 84 s.

SiD Vestlolland 1895 - 7. april - 1995 / redaktion Jørgen R. Mathiesen. - SiD Vestlolland, 1995. - 89 s.

Skelmose, Margaret: »Fra landarbejder til SiD'er« : jubilæumsbog for SiD, Rougsø. - SiD, Rougsø, 1995. -48 s.

Stube, Merete: Specialarbejderforbundet i Hørsholm 100 år : 1895-1995. - Specialarbejderforbundet i Danmark, Hørsholm afdeling, 1995. - 67 s.

Tjenestemænd ved statens samlinger

Foreningen af Tjenestemænd ved Statens Samlinger : 75 år: jubilæumsskrift. - Århus : Foreningen af Tjenestemænd ved Statens Samlinger, 1995. - 39 s.

Told- og skattefunktionærer

Monrad Møller, Anders: Fra Etatsforening til Dansk Told & Skatteforbund. - Kbh. : Dansk Told & Skatteforbund, 1994. - 276 s. (Udgivet i anledning af forbundets 100-års jubilæum).

Træindustriarbejdere

Faglige pionerer lagde grunden : Træindustriforbundet, Horsens afdeling 1895-1995 / redaktion: Henry

Thingvad. - Træindustriforbundet, Horsens Afdeling, 1995. - 35 s. (Egebladet. Jubilæumsnummer).

Federspiel, Søren: 100 år med træ og maskiner / Søren Federspiel og Henning Grelle. - Kbh.: Træindustriforbundet i Danmark, 1995. - 165 s.

Foldager, Anders: 100 år i træindustrien: Aalborg, Arden, Vaarst, Aalestrup og Aars : historien om Træindustriforbundets organisation i Aalborg og de afdelinger som kom til. - Træindustriforbundet i Danmark, Aalborg afdeling, 1995.-95 s.

Den politiske arbejderbevægelse

Danmarks Socialdemokratiske Ungdom

Fortællinger om DSU / redaktion: Jesper Byrgiel. - Valby : Danmarks Socialdemokratiske Ungdom, 1995. - 23 s. (Udgivet i anledning af DSUs 75 års jubilæum).

Socialdemokratiet

13. kreds 100 år Socialdemokratiet / ansvarhavende: Peter Kastholm. - Kbh.: Socialdemokratiets 13. kreds, 1995.- 16 s.

14. kreds 100 år Socialdemokratiet: festskrift i anledning af Socialdemokratiet i 14. kreds' 100 års stiftelsesjubilæum 17. januar 1995 / redaktion: Henning Lahrman. - Kbh. : Socialdemokratiets 14. kreds, Eng-have, 1995.- 16 s.

Hundrede år med Socialdemokratiet i Skælskør : 1894-1994 : jubilæumsskrift og borgmester A. We-stergaards erindringer fra Skælskør 1910-29 / tekst og redaktion: Søren Clausen m.fl. - Socialdemokratiet i Skælskør, 1994.-58 s.

Larsen, Claus: Stiftelsen og mændene : første kapitel af foreningens historie: Blandt grosserer og embedsmænd. - Kbh. : Østbanekredsens Socialdemokratiske Forening (6. Kreds), 1995. - 8 s. (Udgivet i anledning af foreningens 100 års jubilæum).

Marianne Bagge Hansen

Afleveringer til ABA i 1995

Utrykte afhandlinger

Barbesgård, Bo: Den politiske kamp mellem Socialdemokratiet og DKP i året 1956 : eksemplificeret ved tekstanalytisk gennemgang af Social-Demokratens og Land og Folks behandling af Poznanopstanden / Bo Barbesgård, Dorte Degerbøl, Sisse Johansen. - Roskilde, 1978.-222 s.

Projektopgave i dansk, modul I ved Roskilde Universitetscenter.

Benzon Knudsen, Kim: Den politiske sekterisme : en side af DKP's historie i et aktuelt perspektiv. - Kbh, 1995. - 2 bd. (130 s.).

Speciale fra Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet.

Berg, Marianne: Et parti i krise : analyse af det franske socialistpartis parlamentsvalgnederlag i marts 1993 og af partiets situation i dag : analyse af det franske socialistpartis parlamentsvalgnederlag i marts 1993 og af partiets situation i dag. - Århus, 1995. - 71, 32 blade. Cand.ling.merc.-speciale ved Fransk Institut, Handelshøjskolen i Århus.

Bjørnholdt Eriksen, Flemming: Spredningen af primære elektromotorer inden for hovedstadens håndværk og industri 1892-1914.-Roskilde, 1995.-iv, 142 s., 3 faldede blade. Speciale i geografi ved Roskilde Universitetscenter.

Clausen, Inger: Sygeplejersken og husmoderen : to sider af samme kvindeideal i 1950'erne / Inger Clausen, Karin Müller. - Roskilde, 1995. - 103 blade. Projektopgave i historie, modul I ved Roskilde Universitetscenter.

Enegaard, Britt Søe: Fransk og dansk fagbevægelse : to fagbevægelser udvikling, aktuelle »udseende«, krise og mulige fremtid : en kontrastiv analyse. - Århus, 1995.-74, 23 blade.

Cand.ling.merc.-speciale i fransk ved Handelshøjskolen i Århus.

Faurholt, Karsten: »Jeg lever for en idé« : en beskrivelse af mennesket og politikerens Nina Bang. - Odense, 1995.- 132 s. Speciale ved Center for historie, Odense Universitet.

Friis, Malene Charlotte: Fremmed og arbejder! : dansk indvandrerpolitik 1968-86. - Kbh., 1989. - 2 bd. (127 blade).

Speciale ved Historisk Institut, Københavns Universitet.

Fuglsang, Jacob: En ny situation : Socialdemokratiets europapolitik 1948-1961. - Roskilde, 1995. - 103 s. Historiespeciale ved Roskilde Universitetscenter.

Hansson, Lars: Slagtersvender och slakteriarbetare : en studie av reaktionerna på förändringar av arbetslivet hos arbetare och arbetsgivare inom slakteribranschen i Sverige och Danmark. - Lund, 1995. - 63 s. Opgave ved Historiska Institutionen, Lunds Universitet.

Jensen, Ellen: Museumsbesøg - studietur og/eller lystvandring? : en undersøgelse af en gruppe 9. klasseelevers oplevelse og historiske udbytte af Arbejdemuseets udstilling, »Fart og Tempo 1950 1960« : med udgangspunkt i en semiotisk analyse. - Roskilde, 1995. - 2 bd. (138, 92 s.).

Integreret speciale i Historie/Dansk ved Institut for Historie og Samfundsforhold, Institut for Sprog og Kultur, Roskilde Universitetscenter.

Johnsson, Tatjana Schantz: Socialdemokratiets kulturpolitik 1945-95 : med særlig henblik på folkebibliotekerne. - Kbh., 1995. - 94 blade. Hovedopgave ved Danmarks Biblioteksskole, København.

Larsen, Anne: PS - ideologi og politik : en analyse af det franske socialistpartis politiske handlinger på udvalgte områder i perioden maj 1981 til marts 1986 navnlig med henblik på disse handlingers overensstemmelse med partiets ideologiske grundlag fra 1971. - Århus, 1995. - 2 bd. (95,40 blade).

Husmor i det 1x1 m store køkken, hvor der koges tøj hver dag. Hvor børnene bades, og hvor der laves mad. Herigennem sker passagen direkte fra trappen ind i de øvrige rum, der ikke er adskilte med en dør. (ABA)

Billeder fra Dagbladet Land&Folks reportager fra det man kunne kalde »Hjemme hos« familien Danmark i 1960, hvor velfærdssamfundet bestemt ikke havde holdt sit indtog endnu.

Det pressearkiv, som Land&Folk-samlingen er, føjer både en bred vifte af billedgenrer til ABAs billedsamling samt supplerer den. Brugere af ABAs billedarkiv er i stigende grad opmærksomme på den rige dokumentationskilde til f.eks. socialhistorien, som samlingen er.

Cand.ling.merc.-speciale ved Fransk Institut, Handels-
højskolen, Århus.

Lidt har også ret: et rejseprojekt om spansk anarkisme /
Mikkel Bohm m.fl. - Roskilde, 1989. - 452 spalter.
Hum.Bas.-projekt 2. modul ved Roskilde Universitets-
center.

Malernes arbejdsmiljø / Poul Kobberup m.fl. - Ålborg,
1983.-98 blade.
Speciale ved Aalborg Katedralskole.

Nielsen, Martin S.: Kampen om radioen i mellem-
krigstidens Danmark. - Roskilde, 1994. - 39, 4 blade.
Projekt opgave i historie, modul 2 ved Roskilde Uni-
versitetscenter.

Nolsøe, Jens Pauli: Arbejderklassen på Færøerne
1890-1940 : en analyse af dens tilblivelse og udvik-
ling. - Kbh., 1986.- 125 s. Speciale i historie,
Københavns Universitet.

Nygaard, Vigdis: Partidannelser i Baltikum : en kom-
parativ studie av de socialdemokratiske partiene i Est-
land, Latvia og Litauen. - Oslo, 1993. - 131 s.
Hovedopgave ved Institutt for statsvitenskap, Uni-
versitetet i Oslo.

Rasmussen, Jens: Sygekasseloven af 1892 : en analyse
af lovens og sygekassernes historiske baggrund. - Aar-
hus, 1992. - 2 bd. (1 10 blade). Speciale ved Historisk
Institut, Aarhus Universitet.

Reformistisk contra revolutionær fagforeningspolitik :
Tyskland 1919-1935 / Mette Brandt m.fl. - Roskilde,
1974.- 127 s.

3. semester-projekt ved HUM, Roskilde Universitets-
center.

Revolutionært teater i 30erne / Vibeke Bruun m.fl. -
Århus, 1980.-64 blade.
Speciale ved Nordisk Institut, Århus Universitet.

Rimmen Nielsen, Hanne: »Troende og dygtige Lærer-
inder« : lærerindeuddannelse og -fællesskab på Århus
(Kvinde)seminarium 1909-1950 : en kvindekulturs rum
og forestillinger. - Århus, 1990. - 2 bd. (342 spalter).
Ph.d.-afhandling ved Århus Universitet.

Steensberg, Lene: Udgrænsning af abnorme under so-
cialstatens opkomst : eksemplet racehygiejne : perioden
1850-1935 / Lene Steensberg, Steen Birkelund Pedersen,
Anders Eckmann. - Roskilde, 1995. - 72 blade. Projekt
modul 2 ved Institut for Historie, Roskilde
Universitetscenter.

Steffensen, Ole: Arbejderoplysning i Danmark I SSO-
1924. - Kbh., 1994. - 33 blade. Projekt opgave ved
Historisk Institut, Københavns Universitet.

Storgård, Finn: Drift og klassekamp hos Nexø : en
analyse af drifts- og klassekampsproblematikken i
Martin Andersens Nexøs romaner: »Familien Frank«
og »Pelle Erobreren«. - Aarhus, 1974. - 2 bd. (179 bl.).

Særkjær, Vagn: Socialdemokratiets kulturpolitik i pe-
rioden 1945-1964. - Århus, 1976. - 2 bd. (120 blade).
Speciale ved Århus Universitet.

Sørensen, Niels Ulrik: Kategorien kvinde : borger-
kvinden og tjenestepigen ved århundredeskiftet / Niels

*Billede side 47: Far, mor og tre børn i alderen 9 år, 7 år og 10 måneder i den største stue på 2 1/2 x 3 m. Her sover
forældrene og den spæde pige, her spises der, her opholder man sig - og her er børnenes legeplads. (ABA)*

Ulrik Sørensen og Ida Ebbesen. - Roskilde, 1995. - 2 bd. (126 blade).
Historieprojekt 2. modul ved Roskilde Universitetscenter.

Ulsøe, Lisbeth: Er der da noget sted man kommer hen fra en fattiggård - udover på kirkegården? - eller social mobilitet mellem generationer i forrige århundrede : med udgangspunkt i Køge Arbejdshus i folketællingen 1 -2-1845. - Kbh., 1991. - 2 bd. (240 blade). Speciale i lokalhistorie ved Historisk Institut, Københavns Universitet.

Wium Olesen, Niels: I en verden der lægger planer: det danske Socialdemokratis politiske linie fra 1945 til 1947. - Århus, 1995. - 97, 9 blade. Hovedfagsspeciale ved Historisk Institut, Århus Universitet.

Økonomisk demokrati og fagbevægelsens fremtid / Rikke Dahl Andersen m.fl. - Roskilde, 1995. - 2 bd. (100,ca. 80s.).
Samfundsvidenskabelig basisuddannelse, 1.års-projekt ved Roskilde Universitetscenter.

Marianne Bagge Hansen

Arkivafleveringer

Fagbevægelsen

Bibliotekarenes arbejdsløshedsudvalg: arkivalier
Brønderiarbejdernes fagforening: Forhandlingsprotokoller

BUPL: journalsager 1992

Chaufførernes klub, Lauritz Knudsen: forhandlingsprotokol 1952-1984

Dansk bryggeri-, brænderi- og mineralvandsarbejderforbund: Overenskomstsager

Dansk jern- og metalsliberforbund: Forhandlingsprotokoller, regnskab

Dansk jern- og metalsliberforbund, Københavns afd.: Forhandlingsprotokoller, regnskab, sager

Dansk Kommunalarbejderforbund: sager 1986-1989

Dansk Kommunalarbejderforbund, Svenborg afd.: Forhandlingsprotokoller 1935-1978, medlems- og kontingentbøger, materiale om afdelingens historie

Dansk Metal, afd. 15: Forhandlingsprotokoller, regnskab, sager

Dansk Metalarbejderforbund: hovedbestyrelsesprotokoller 1991-1994

Foreningen af kommunale tjenestemænd i Nykøbing F.: forhandlingsprotokoller, medlemsprotokoller

Gartnernes Landsklub: forhandlingsprotokol og korrespondance 1990-1994

HK, København, afd. 12: forhandlingsprotokoller 1925-1988, sager

HK, Silkeborg: arkivalier

Husligt Arbejderforbund: sager 1989

LO: journalsager, arbejdsretssager

Malerforbundet: cirkulærer 1985-1990

Savværksarbejdernes hjælpekasse: forhandlingsprotokol
Specialarbejderforbundet i Danmark, Lyngby afd.: arkivalier

Træindustriarbejdernes Forbund: Forhandlingsprotokoller, A-kassen 1934-1961

Billede side 49: Højre side af stuen optages af kakkellovnen, hvorover tøj må tørres døgnet rundt. (ABA)

Træindustriarbejdernes fagforening i Ålborg, Arden, Års/Ålestrup: forhandlingsprotokoller, regnskabs- og medlemsprotokoller

Politiske partier og foreninger

Danmarks Kommunistiske Parti: forskellige arkivalier
Kommunistisk Forbund: Landsledelsen: arkivalier 1973-1980

Socialdemokratiet, Fakse kredsen: sange

Socialdemokratiet i Herstederne: forhandlingsprotokol 1956-1974

Socialdemokratiet i Nykøbing F.: forhandlingsprotokoller fra kredskvindeudvalget og amtskvindeudvalget

Socialdemokratiet, Roskilde kreds: referater fra kredsbestyrelsesmøder

Socialdemokratiet i Roskilde amt: Referater fra amtsrepræsentantskabsmøder, amtsbestyrelsesmøder

Socialdemokratiet i Åbybro: Forhandlingsprotokoller fra Åby-Biersted 1932-1966, Gjøl 1958-1970, Birkeelse 1936-1966, Biersted-Nørhalne 1939-1970

Socialdemokratisk aktionsgruppe for lighed, frihed og solidaritet mellem kønnene: 1975-1978: referater, korrespondance, konferencemateriale

Den socialdemokratiske folketingsgruppe: korrespondance

Socialistisk Debat: referater, korrespondance

VS: referater, korrespondance

VS leninistfraktionen: referater, oplæg, korrespondance

VS Silkeborg: arkivalier

VS Svendborg: referater, korrespondance 1981-1986

Andre organisationer

Arbejdernes Oplysnings Forbund: forhandlingsprotokoller, korrespondance, uddannelse, internationalt materiale 1923-1994

Arbejdernes Oplysnings Forbund, Nykøbing F.: for-

handlingsprotokol

Arbejdsløshedshuset: referater, korrespondance, arbejds-papirer

D. U., Nykøbing F.: forhandlingsprotokol De danske syklubber: korrespondance 1935-1939 (kopi) Demokraten

Weekend: referater, regnskaber Faglig Ungdom: referater, korrespondance 1982-1986 Keramikernes stiftelse af 1953: referater, regnskaber,

korrespondance 1953-1987/93 Marketenderiet på

Fasanfabrikken: forhandlingsprotokol 1944-1958

Palæstinakampagnen: referater, korrespondance, regnskaber

Sangforeningen Våren og Sextus: sange og noder

Selskab til forskning i arbejderbevægelsens historie:

referater fra bestyrelse, korrespondance, redaktion

Smedenes hjælpeforening nr. I: forhandlingsprotokoller, regnskab, love, vedtægter 1892-1992

Personer

C.C. Andersen: Personlige papirer, organisationsarkivalier Chr. Christensen: manuskript til »En

rabarberdreng

vokser op« Georg Poulsen:

arkivalier

Anette Eklund Hansen

Billedafleveringer

A rbejderoplysning

Esbjerg Højskole. (Afleveret af Orla Pentthner)

A rbejdspladser

Murere. (Afleveret af SiD Kastrup)

Kuske

(Afleveret af Helge Nonno)

Gartnere

(Afleveret af SiD, Gartnerforbundet)

Besættelsen

Konservativ Ungdom/Besættelsen. (Afleveret af Morten Thing)

Demonstrationer

1. maj demonstration. (Afleveret af Niels Erik Aaes)

Danmarks Kommunistiske Parti DKP/RFO.

(Afleveret af Morten Thing)

Fritidsbilleder

Kolonihaver. (Afleveret af Helge Nonno)

Fredssagen

Billeder fra Samarbejdskomitéen for fred og sikkerhed.

Forbund

Veteranfest Metal København, Afd. 12. (Afleveret af Metal Kbh., Afd. 12)

Billeder fra Metal afd. 15. (Afleveret af Metal afd. 15)

Kooperationen

Arbejdernes Fællesbageri. (Afleveret af Niels Erik Aaes)

Originaltegninger

Bo Bojesen, Mogens Juhl. (Afleveret af HK Forbundet)

Parlamentariske forsamlinger Folketingsudvalg for offentlige arbejder på besøg i Statens Teletjeneste, album. (Afleveret af Socialdemokratiet)

Portrætter

Div. portrætter. (Afleveret af Demokraten Weekend)

Karl Marx. (Afleveret af SiD Miljøafdeling)

Div. familieportrætter. (Afleveret af Poul Thomsen)

Div. portrætter. (Afleveret af Niels Erik Aaes)

Aksel Larsen. (Afleveret af Morten Thing)

Sangforeninger

Våren og Sextus. (Afleveret af Leo Carlo Petersen)

Sovjetunionens historie

Ca. 1.500 sovjetiske billeder, herunder fra 2. verdenskrig. (Erhvervet fra APN billedbureau)

Karen Kræmer

Medarbejdernes aktiviteter

Publikationer/artikler

Per Askbo

Anmeldelse. - i: Arbejderhistorie. Tidsskrift for historie, kultur og politik, nr. 1.

Gerd Callesen

Agitatoren A.C. Meyer og Politikerens Alsing Andersen. - i: 13. kreds Socialdemokratiet 100 år, København 1995.-S. 6-7; 8-9.

Das Ja und Nein der SPD. - i: Der Nordschleswiger, 4. febr.

»Den eneste ægte perle«. - i: Det Fri Aktuelt, 11. febr.

Thorvald August Marinus Stauning. - i: Otfried Dankelmann (udg.): Lebensbilder europäischer Sozialdemokraten des 20. Jahrhunderts, Wien 1995. - S. 439-462.

Engels levelezése a dán szocialistákka (1889-1893). -i: A Nemzetközi Munkásmozgalom Történetéből. Evkönyv 1995. - S. 10-13.

Recent Trends in the Historiography of the Danish Labour Movement (Új Irányzatok a Dán Munkásmozgalom történetírásában, s. 152-154). - i: A Nemzetközi Munkásmozgalom Történetéből. Evkönyv 1995. - S. 352-360.

52

Arbejderhistorie i 25 år. - i: Det Fri Aktuelt, 4. dec.

Auf die einzelnen Aussagen kommt es nicht an. Friedrich Engels. - i: Der Nordschleswiger, 16. dec.

Var den tidlige arbejderbevægelse isoleret? En problematisk påstand. - i: Arbejderhistorie 4/1995. - S. 120-121.

Marx-Engels-Gesamtausgabe. - i: Arbejderhistorie 4/1995.-S. 141-142.

Artikler om international fagbevægelse til Den store danske encyklopædi, bd. 2, 3.

Anmeldelser i Arbejderhistorie, Der Nordschleswiger. A Nemzetközi Munkásmozgalom Történetéből. Evkönyv 1995.

Anette Eklund Hansen

Bevar arbejderbevægelsens kulturarv. - i: LO-bladet, 5. september.

De usynliges historie. Kronik. - i: Den røde tråd, 22. december.

Artikler til Den store danske encyklopædi, bd. 2.

Henning Grelle

Gris på kniven. Slagteriarbejdernes arbejde og organisation i 100 år / Henning Grelle og Knud Knudsen. - København: NNF, 1995. - 194 s.

100 år med træ og maskiner / Søren Federspiel og Henning Grelle. - København: Træindustriforbundet i Danmark, 1995. - 165 s.

Træ og maskiner i 100 år. Træindustriforbundet 20. juli 1895 - 20. juli 1995. - i: Træ, nr. 6-7/juni-juli 1995.

1. maj under besættelsen. - i: Arbejderbevægelsens Faglige, Politiske Sekretariat's Artikelpakke nr. 2/1995, marts.

Oskar var livsnødvendig. - i: Det Fri Aktuelt, 21. juli.

Arbejderkulturen fik en Oskar. - i: Arbejderbevægelsens Faglige, Politiske Sekretariat's Artikelpakke nr. 5/1995, juni.

Gitte Lunde Johansen

Viden er magt. Bidrag til arbejderforlagenes udvikling / Gitte Lunde Johansen og Gerd Callesen. - i: ABAs årsskrift 1994. - S. 16-20.

Karen Kræmer

Hos træindustriarbejdere i Lillerød. Genfortælling af redigerede interview i: 100 år med træ og maskiner / Søren Federspiel og Henning Grelle. - København : Træindustriforbundet i Danmark, 1995.

Billedresearch og -redaktion i: 100 år med træ og maskiner.

Billedresearch og -redaktion i: Gris på kniven. Slakteriarbejdernes arbejde og organisation i 100 år / Henning Grelle og Knud Knudsen. - København : NNF, 1995.

Billedredaktion i: ABAs årsskrift 1994.

Hannah Linden

Tidsskrifter/årbøger 1994. - i: Arbejderhistorie, nr. 1, 1995.- S. 94-96.

Tidsskrifter/årbøger 1994. - i: Arbejderhistorie, nr. 2, 1995.- S. 94-96.

Tidsskrifter/årbøger 1995. - i: Arbejderhistorie, nr. 3, 1995. - S. 94-96.

Oskar Hansen : Bøger, noveller, prologer, revy-tekster, sketch'es, digte og sange : en bibliografi. København : ABA, 1995. - 184 s. (ABAs bibliografiske serie; 9).

Inge Marott Post (projektmedarbejder)

Skriv og fortæl ... om dit liv og dit arbejde. - i: ABA årsskrift 1994. - S. 9-15.

Foredrag/undervisning/udstilling

Indslag i TV2 Østjylland om erindringsindsamlingen, 17. januar (Inge Marott Post)

Foredrag om erindringer, 17. januar i Randers, 18. januar i Århus, 19. januar i Bjerringbro, 19. juni og 7.-8. august (med skriveværksted) på KAD's kursus ejendom i Karrebæksmunde, 6. september i Brøndby Pensionistforening, Brøndby Strand Bibliotek, 8. november i Søllerød Pensionistforening, 9. november i Metal, afd. 2 København (Inge Marott Post)

Minister Nina Bang (1966-1928), Foredragsforeningen Sengeløse, 13. februar (Gerd Callesen)

De forandrede Danmark - pionerer og foregangskvinder i Danmarkshistorien. Folkeuniversitetet, 5. april (Anette Eklund Hansen)

Fagbevægelsens krav og arbejdernes hverdag. Mandlige og kvindelige industriarbejdernes syn på »det gode arbejde« 1920-1975. Oplæg på Årskonference i Foreningen for kvinde- og kønsforskning i Danmark, 21. -

Skriv og fortæl... om dit liv og dit arbejde

og vær med i den landsdækkende indsamling af erindringer.

Sat i gang af:

**CO-industri
Kvindeligt Arbejderforbund i Danmark
Specialarbejderforbundet i Danmark
Dansk Metalarbejderforbund
Nationalmuseet
Arbejdermuseet og
Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv**

Det er din almindelige hverdagshistorie vi gerne vil bevare for eftertiden.

Alle aldersgrupper kan deltage.

Hent en folder om projektet hos din fagforening eller kontakt:

**Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv Att.:
Inge Marott Post Nørrebrogade 66 D
København N. Tlf. 35 36 15 22**

22. april (Anette Eklund Hansen)

Præsentation af ABA ved udstilling på Landsarkivet i København juli-august (Anette Eklund Hansen, Dorte Ellesøe Hansen, Gitte Lunde Johansen)

Arbejderbevægelsens historie set i et kønsperspektiv, Fagbevægelsens interne uddannelser, 26. september (Anette Eklund Hansen)

Fagbevægelsen fra svendelaug til fagforeninger og arbejdsløhedskasser, Socialdemokratiet i Hovedstaden,

21. oktober (Gerd Callesen)

Præsentation af ABAs bøger på stand ved bogmessen i Forum, 17.-19. november (Dorte Ellesøe Hansen, Gitte Lunde Johansen)

Dansk flygtningepolitik 1933-1941/45, foredrag på Historisches Seminar der Universität Hannover, 30. november (Hans Uwe Petersen)

Konferencer, seminarer og møder

Kursus på Danmarks Biblioteksskole: Brugervejledninger, 11.-13. januar (Marianne Bagge Hansen)

Konference i Danmarks Biblioteksforening: Bibliotekerne og fremtidens medie- og computerbillede, 6. marts (Marianne Bagge Hansen)

Møde i Industri- og håndværkspuljen i Frederiksværk, 27.-28. marts (Anette Eklund Hansen)

Årsmøde for Center for studier i arbejdsliv, 30. marts (Anette Eklund Hansen)

Årskonference i Foreningen for kvinde- og kønsforskning i Danmark, 21.-22. april (Anette Eklund Hansen)

Danbib temamøde: Danbib2, 27. april (Marianne Bagge Hansen)

Konference i anledning af 50-året for Danmarks befrielse, Odense Universitet, 27.-29. april (Hans Uwe Petersen)

Møde i Coordination Committee for IALHI, 29. april Amsterdam (Gerd Callesen)

Køn og modernitet. Seminar på Københavns Universitet, 15. maj (Anette Eklund Hansen)

Seminar vedr. Dansk kvindebiografisk leksikon, 9.-10. juni (Anette Eklund Hansen)

Konference for projektdeltagerne i det nordiske forskningsprojekt »Hitler-flygtninge i Norden«, ABA, 11.-12. juni (Hans Uwe Petersen)

Nordisk konference om indsamling af erindringer i Norge, Sverige, Finland og Danmark, på Metalarbejderforbundet i Stockholm, 18. september (Inge Marott Post)

Statens Bibliotekstjeneste, seminar: Studerende og biblioteker, 4. oktober (Dorte Ellesøe Hansen)

Danbib temamøde: Internet, 3. november (Marianne Bagge Hansen, Gitte Lunde Johansen)

International workshop on dilemmas for women in the modern welfare states, AUC, 5.-7. november (Anette Eklund Hansen)

Nordisk arkivmøde på ABA, 14.-15. november (Anette Eklund Hansen)

Konference i Sammenslutningen af Danmarks Forskningsbiblioteker: IT i mindre forskningsbiblioteker, 21.-22. november (Marianne Bagge Hansen, Henning Grelle, Hans Uwe Petersen)

Redaktions-, konsulent- og foreningsarbejde

Redaktionsmedlem af Arbejderhistorie : Tidsskrift for politik, kultur og historie (Gerd Callesen, Anette Eklund Hansen)

Korresponderende redaktør til A Nemzetközi Munkaszocialom Történetékö : Évkönyv, Budapest og Socialism & Democracy, New York (Gerd Callesen)

Redaktion af ABA's årsskrift (Anette Eklund Hansen)

Medlem af Wissenschaftlicher Beirat der Internationalen Marx-Engels-Stiftung (IMES), Amsterdam (Gerd Callesen)

Medlem af Coordination Committee for International Association of Labour History Institutions (Gerd Callesen)

Medlem af styringsgruppen for det internordiske forskningsprojekt »Hitler-flygtninge i Norden« (Hans Uwe Petersen)

Medlem af SF AH's bestyrelse (Anette Eklund Hansen)

Medlem af Kulturministeriets privatarkivudvalg (Anette Eklund Hansen)

Medlem af styringsgruppen for udarbejdelse af Dansk kvindebiografisk leksikon (Anette Eklund Hansen)

Medlem af styringsgruppen for indsamling af arbejdererindringer (Anette Eklund Hansen)

Medlem af bestyrelsen for Center for studier i arbejdsliv (Anette Eklund Hansen)

Medlem af arbejdsgruppe for planlægning af Nordisk arbejdslivskonference (Anette Eklund Hansen)

Censor ved historie på universiteterne i Danmark (Anette Eklund Hansen)

Arbejdermuseets bestyrelse (Henning Grelle)

Indholdsfortegnelse for Årsskrift 1-10, 1984-1994

Artikler

- Henrik A. Bengtsen:* Bjergene skælvede - og fødte en mus. Træk fra Den socialdemokratiske Arbejder-skoles første år, 1986 s. 30-37
- Gerd Callesen:* Mellem klassesolidaritet og politisk kritik: Social-Demokraten og mordene i Chicago 1886-87, 1985s. 15-21
- Gerd Callesen:* »Et nyt og godt våben«. Socialdemo-kratiets forlagspolitik i forrige århundrede, 1988 s. 8-15
- Gerd Callesen:* Arbejderkultur mod nazisme, 1992 s. 37-41
- Gerd Callesen/Gitte Lunde Johansen:* Viden er magt, 1994 s. 16-20
- Eva Christiansen:* Ernst Christiansens private arkiv, 1985 s. 22-25
- Niels Finn Christiansen:* Jubilæumsskrifter i gamle og nye gevandter, 1987 s. 8-14
- Niels Finn Christiansen:* Arkivstøv og guldstøv, 1992 s. 19-23
- Anette Eklund Hansen:* Skibstømrerstrejken i 1875 -en fælles sag for den københavnske arbejderbevægelse, 1986 s. 25-29
- Anette Eklund Hansen:* Ligeløn er også en mandesag, 1988 s. 26-32
- Anette Eklund Hansen:* De usynlige kvinders biografier, 1992 s. 13-18
- Anette Eklund Hansen:* De faglige kvinders kamp for ligeløn 1945-1973, 1993 s. 25-32
- Jens Engberg:* Pio i forhør, 1992 s. 7-12
- Henning Grelle:* Et manuskript der aldrig kom på bog-reolen, 1984 s. 20-22
- Henning Grelle:* C.N. Hauge og historien om en mini-stermødeprotokol, 1985 s. 26-33
- Henning Grelle:* Mysteriet om den røde fane, 1986 s. 16-24
- Henning Grelle:* Unge Jensen, 1987 s. 15-21
- Henning Grelle:* Stærke smede, 1988 s. 16-21
- Harsløf, Olav:* Mondegruppen og ABA, 1994 s. 26-29
- Max Harvøe:* Provokation, 1985 s. 3-5
- Karen Jansson:* Ravnen - i den danske politiske satiriske presse, 1987 s. 22-26
- Povl Jensen:* Povl Jensen - en af de ukendte helte, 1988 s. 33-36
- Johnny Laursen:* Arkivet-med-det-lange-navn, 1994 s. 21-25
- Kjeld Olesen:* Jens Otto Krag's efterladte papirer, 1991 s. 9-12
- Erik Pio:* Den amerikanske Pio er også dansker, 1986 s. 14-15
- Louis Pio:* Karl Marx, 1989-90 s. 14-17
- Børge Schmidt:* Peter Holm - dansk pioner? 1986 s. 9-11
- Erik Strange Petersen:* Socialdemokratiets gennem-brudsvalg 1884, 1984 s. 8-16
- Tove Svendsen:* »Proletarer i alle lande, foren jer«. Det

kommunistiske manifest i Danmark gennem 100 år,
1984 s. 17-19

Anne-Lise Walsted: Socialdemokratiets Aarhundrede -en
god idé, 1989-90 s. 21-28 . •

Artikler om/fra det daglige arbejde

Ole Arent: Fagblade bliver hurtigt sjældne, 1984 s. 26-
28

Ole Arent: Mange bække små... Lokalpressen som kilde,
1987 s. 32-33

Ole Arent: Danske fagblade i ABA, 1991 s. 34-35 *Per
Askbo*: Arkivet der vokser dag for dag, 1991 s. 16-

19 *Marianne Bagge Hansen*: Camouflerede illegale
tryk,

1988 s. 37-38 *Gerd Callesen*: Social-Demokratens
abonnenter 1875-

1877. Et lokalhistorisk grundmateriale, 1984 s. 6-7 *Gerd*

Callesen: En veteran vender hjem, 1986s. 12-13 *Gerd*

Callesen: Arbejderbevægelsens fortid i Østeuropa, 1992
s. 24-27 *Gerd Callesen*: Fortsat udgivelse af Marx' og

Engels'

værker, 1991 s. 31-33 *Gerd Callesen*: IALHI. 24.
årskonference 1993, 1993

s. 33-34 *Dorte Ellesøe Hansen*: »Stauning eller
Kaos« og

ABA's plakatsamling, 1987 s. 39-41 *Anette Eklund
Hansen*: Arbejdererindringer på ABA,

1987s. 27-31 *Anette Eklund Hansen*: 28. ITH-
konference i Linz

1992, 1992 s. 42-44 *Henning Grelle/Hannah
Linden*: Foreningshistorien

blomstrer. Socialdemokratiske jubilæumsskrifter i

ABA 1983/84, 1984s. 29-31 *Henning Grelle*: K.B.
Andersen, 1914-1984, 1984 s.

31-32 *Henning Grelle*: Tale ved åbningen af
udstillingen

»Stauning eller kaos«, 1993 s. 37-38 *Karen Jensen*:
Nyt om arbejderen i fotografiet, 1984 s.

23-26 *Jens Erik Kofoed Pedersen*: Dedikationer
fra Stau-

nings bogskab, 1986 s. 6-8

Karen Kræmer: Sig det med billeder, 1988 s. 22-25

Karen Kræmer: Billeder fra Sovjetunionen, 1989-90 s.

18-20 *Karen Kræmer*: Land og Folks billedsamling
i ABA,

1992 s. 34-36 *Karen Kræmer*: ABA's billeder i
elektronisk katalog,

1993 s. 35

Børge Pedersen: ABA's 75 års jubilæum, 1984 s. 4-5

Børge Pedersen: »Den levendes døde tale lærte mig
mindre end den dødes levende tale«, 1984 s. 33

Karen Pedersen: Hvorfor gik slagterne med bowler-
hat? 1991 s. 13-15 *Hans Uwe Petersen*: DKP's arkiv
i ABA, 1989-90 s.

8-13 *Hans Uwe Petersen*: EDB i arkivafdelingen,
1991 s.

20-24 *Hans Uwe Petersen*: Danmarks Røde Hjælp -
i Kom-

interns arkiv, 1992 s. 28-33 *Inge Marott Post*: Skriv
og fortæl ... om dit liv og dit
arbejde, 1994 s. 9-15

Bent Rønne: De socialistiske ungdomsforbunds arkiver
på ABA, 1991 s. 25-30 *Vi* præsenterer ABA, 1993 s. 6-
24 75 års internationalt ungdomsarbejde, 1994 s. 30

Beretninger og afleveringer

Trykte og utrykte afleveringer til ABA, 1984 s. 34-36;
1985 s. 38-41; 1986 s. 41-45; 1987 s. 42-44; 1988 s.
43-46; 1989-90 s. 36-42; 1991 s. 39-42; 1992 s. 48-
52; 1993 s. 42-44; 1994 s. 35-40

Virksomheden, 1985 s. 6-7; 1986 s. 3-5; 1987 s. 3-7;

1988 s. 3-7; 1989-90 s. 3-7; 1991 s. 3-8; 1992 s. 3-6;
1993 s. 3-5; 1994 s. 3-8

Bibliografier

Marianne Bagge Hansen: Jubilæumsskrifter 1988-1990, 1989-90 s. 29-33; 1991 s. 36-38; 1992 s. 45-47; 1993 s. 39-41; 1993-94 s. 32-34

Hannah Linden: Bibliografi over dansksproget litteratur om den spanske borgerkrig, 1985 s. 8-12

Hannah Linden: Jubilæumsskrifter 1984-1985, 1985 s. 34-37; 1985-1986, 1986 s. 38-40; 1987 s. 36-38; 1988 s. 38-41

Hannah Linden og Karen Pedersen: Skjulte bibliografier I og 2, 1987 s. 34-36, 1988 s. 41-43

Andet

Anette Eklund Hansen: Indsamling af arkivmateriale, 1989-90 s. 34-35 *Willy Markvad:*

Arbejderbevægelsens Udstillingsud-

valg, 1984 s. 38; 1985 s. 42-43 *Børge Petersen:*

Arbejdererindringer. Erfaringer fra en

»studiekreds«, 1985 s. 13-14 *Annoncer*, 1985 s. 44-48; 1986 s. 47-48; 1987 s. 47-48;

1991 s. 47-48

Arbejdermuseet, 1984 s. 39 *Danske fagblade i ABA.*

Katalog med registre, 1989-

90 s. 48 *Medarbejdernes aktiviteter*, 1986 s. 46-47; 1987 s. 45-

46; 1988 s. 47-48; 1989-90 s. 43-47; 1991 s. 43-46;

1992 s. 53-55; 1993 s. 45-48; 1994 s. 41-44

Indholdsfortegnelse for Årsskrift 1-9. 1994 s. 45-47

